

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra teologických věd

Bakalářská práce

Spravedlnost v Matoušově evangeliu.

Vedoucí práce: ThLic. Julius Pavelčík Th.D.

Autor práce: Jaroslav Kuberna

Studijní obor: Systematická teologie

Ročník: 4

2021

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Datum: 21. dubna 2021

Podpis studenta

Poděkování

„Děkuji vedoucímu diplomové práce ThLic. Juliovi Pavelčíkovi Th.D. za odborné vedení, cenné rady, připomínky, za věnovaný čas a trpělivost.“

„Děkuji také Marušce, za její podporu, trpělivost, lásku a porozumění, které mi dodávala během celého studia.“

Obsah

1. Úvod.....	6
1.1 Výběr tématu.....	6
1.2 Cíl práce.....	6
1.3. Struktura práce.....	6
1.4 Prameny.....	6
2. Spravedlnost jako pojem.....	7
2.1 Spravedlnost v obecném smyslu.....	7
2.2 Spravedlnost ve Starém zákoně.....	9
3. Matoušovo evangelium.....	11
4. Spravedlnost v Matoušově evangeliu.....	13
4.1 Spravedlivý Josef (Mt 1,18 - 20).....	15
4.2 Ježíšův křest (Mt 3,13 - 17).....	15
4.3 Kázání na hoře (Mt 5,1 – 7,29).....	16
4.3.1 Spravedlnost v Blahoslavenství. (Mt 5,1 – 12).....	18
4.3.2 Větší spravedlnost (Mt 5,20 – 5,48).....	21
4.3.3 Uskutečňování větší spravedlnosti (Mt 6,1 – 7,29).....	27
4.4 Povolání celníka (Mt 9,13).....	33
4.5 O důstojnosti učedníků (Mt 10,40 - 42).....	33
4.6 O Janu Křtiteli (Mt 11,18 - 19).....	34
4.7 O závažnosti slov (Mt 12,33 – 37).....	35
4.8 Spravedliví a spravedlnost v podobenstvích Matoušova evangelia.....	36
4.9 Spravedliví v oddílu Běda zákoníkům a farizeům (Mt 23,28.29.35).....	40
4.10 Ježíš před Pilátem (Mt 27,19).....	42
4.11 Vyšší spravedlnost v příbězích podobenství Matoušova evangelia.....	43
5 Závěr.....	45
6 Seznam použitých zdrojů.....	48
7. Abstrakt.....	51
8. Abstract.....	51

1. Úvod

1.1 Výběr tématu

Téma bakalářské práce „Spravedlnost v Matoušově evangeliu“ jsem si vybral proto, že právě spravedlnost, která zaručuje dobré fungování každého lidského společenství, je v Matoušově evangeliu dovršena do své dokonalé podoby. Při promýšlení tématu jsem docházel postupně k poznání, jak pojem spravedlnosti přesahuje rámec Matoušova evangelia a je nutné se zabývat i širším kontextem, především jak jej podávají knihy Starého zákona. Studium tématu pak vyvstávaly otázky o smyslu samotného pojmu spravedlnost, otázky o vývoji a uplatňování spravedlnosti v historii a také o tom, že není spravedlnost jako spravedlnost. Tato otázka zvláště vytanula při studiu konkrétních míst v Matoušově evangeliu, která se k danému tématu vztahovala. Právě tato nejednoznačnost a širší záběr pojmu „spravedlnost“ mě dovedl k tomu, abych se tématem hlouběji zabýval a dané téma v bakalářské práci zpracoval.

1.2 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je analyzovat všechna místa Matoušova evangelia, která se věnují konceptu spravedlnosti a formulovat její souhrnnou charakteristiku, specifickou pro tento novozákonní spis. Dále v širším kontextu přesahujícím do Starého zákona ukázat vývoj a proměny v chápání pojmu spravedlnost.

1.3. Struktura práce

Úvodní část práce se bude věnovat obecně pojmu „spravedlnost“ a dále vývoji a chápání spravedlnosti ve Starém zákoně. Je to nezbytné pro pochopení spravedlnosti v Matoušově evangeliu. Dále pojednám o Matoušově evangeliu jako celku, o důvodu jeho sepsání a dobovém pozadí. V další kapitole se budu zabývat výkladem jednotlivých míst Matoušova evangelia, která se věnují konceptu spravedlnosti. V závěru práce se pokusím formulovat souhrnnou charakteristiku pojmu „spravedlnost“ pro tento novozákonní spis.

1.4 Prameny

Základním zdrojem informací pro mou práci se stalo Matoušovo evangelium v českém překladu, různých verzí. Řecký originální text, knihy Starého zákona v českém překladu i hebrejské verzi, dále komentáře k Matoušově evangeliu i ke Starému zákonu a některé

filozofické a teologické spisy, zabývající se tématem spravedlnosti a různé odborné články na toto téma, uvedené v seznamu použité literatury na konci. Biblické citace a názvy biblických oddílů, které používám v bakalářské práci jsem čerpal z Českého ekumenického překladu Písma svatého¹, pokud není v textu výslovně uveden jiný zdroj.

2. Spravedlnost jako pojem

2.1 Spravedlnost v obecném smyslu

„Spravedlnost patří mezi věci, o které se člověk začne zajímat, až když pocítí jejich nedostatek na vlastní kůži.“² Lidé jsou na spravedlnost citliví. Vždyť nedostatek nebo absence spravedlnosti se přímo dotýká osobní cti a důstojnosti člověka.

Co je tedy spravedlnost? Z lidského pohledu je to stav, kdy člověk pociťuje rovnost s ostatními lidmi. Nejde ani tak o rovnost materiální, ale jde o rovnost, která se dotýká jeho vnitřní hodnoty, jeho osoby. Sem patří např. spravedlivé ohodnocení jeho práce, postavení před úřady, soudy atd. Zkrátka se chce každý člověk cítit jako plnohodnotný člen lidské společnosti. To však sebou nese problém, neboť každý člověk má jinou představu o spravedlnosti a přizpůsobuje si ji své vlastní představě.

Spravedlnost by tedy měla být jakýsi vyvážený stav mezi jednotlivými členy lidské společnosti. Od nejstarších starověkých kultur je spravedlnost spjata s právem, o čemž svědčí nejstarší nalezené právní kodexy, jako např. zákoník uruckého krále Ur-nammua, který je z poloviny 21. století př. Kr.³ a Chammurapiho zákoník ze 17. stol. př. Kr. Oba se skládají z výkladu zvykového práva a zajímavostí je, že starší Ur-nammův zákoník je lidštější než Chammurapiho, neboť nepoužívá k potrestání viníka, v té době běžný přístup, „oko za oko, zub za zub“.⁴

Dalším známým starověkým zákoníkem je Gortynský zákoník, pocházející z poloviny 5. století z Kréty⁵, nebo tzv. „Lex duodecim tabularum“ (Zákoník dvanácti desek), taktéž z poloviny 5. století, který představuje nejstarší zápis římského práva.

¹ Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona, Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, Praha, 2016.

² Mádr, Oto, Předběžná informace o spravedlnosti, Teologické texty, 6/92, str. 200

³ Kolektiv, autorů, Dějiny Mezopotámie, Praha, Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, str. 266.

⁴ Kramer, Samuel, Noah. Historie začíná v Sumeru, Praha, Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, str. 85-88.

⁵ Oliva, Pavel, Zrození evropské civilizace, vydání druhé a doplněné, Praha, Arista, 2003, str. 79 a 94

Sbírkami zákonů se starověcí vládcí snažili prosadit na území říší spravedlnost, která byla důležitá pro celkovou stabilitu a fungování celého státu.

Jak důležitou roli hraje spravedlnost pro zdárné fungování státu výstižně pojmenoval Aurelius Augustinus: „*Odstraníme-li spravedlnost, co zůstane z vlád, ne-li velké loupežnické podniky*“.⁶

Jak jsem uvedl výše, tyto zákony vycházely ze zvykového práva, které bylo založeno na „*právních obyčejích*“ těch společenství a kultur ve kterých vznikaly. „*Obyčej právní: jeden z pramenů práva. Vlastní pravidlo chování je fakticky a delší dobu na určitém státním území společnosti dodržováno. Toto pravidlo musí být jednoznačně vymezené jazykem práva*“.⁷

Spravedlností se zabývali také významní antičtí filozofové Platón a Aristoteles.

Platón (427–347 př. Kr.) pojal pojem spravedlnosti na analogii společnosti (polis) a jednotlivce (duše). Došel k závěru, že spravedlnost spočívá v tom, když si každá část společnosti plní správně své úkoly tak, jako jedinec je spravedlivý, když všechny jeho části (rozumnost, žádostivost a vznětlivost) se budou ve vzájemné harmonii doplňovat.⁸ Platón předpokládá ve svých tvrzeních ideální společnost a ideálního jedince, sám za spravedlivou neuznával ani jednu z tehdejších společností (polis) ve starověkém Řecku. Nicméně spravedlnost v jeho pojetí můžeme spatřovat v tom, že si každý bude plnit své povinnosti vůči společnosti a ovládat sám sebe tak, aby všechny jeho přirozené vlastnosti a sklony byly v rovnováze. Přirovnává spravedlnost v duši ke zdraví v těle: „*Spravedlnost je zdraví duše, nespravedlnost je její nemoc*“.⁹ Platón však vůbec neřeší spravedlnost jako vztah vůči druhým lidem. Spravedlivý vztah k druhým lidem považuje u spravedlivého člověka za samozřejmost.

Aristoteles (384–322 př. Kr.) měl odlišnou koncepci spravedlnosti. Zabýval se jí především ve svém spisu „*Etika Nikomachova*“, kde rozlišuje všeobecnou (celou) spravedlnost a spravedlnost částečnou. Všeobecnou spravedlnost definuje jako zachovávání všeho, co je zákonné. Kdo dbá zákonů a zachovává rovnost, je spravedlivý. K tomuto svému závěru Aristoteles dodává: „*Spravedlnost v tomto smyslu je tedy dokonalá ctnost, ale ne sama o sobě, ale ve svém vztahu k spoluobčanovi. A proto se spravedlnost často zdá, jako nejvíc vynikající mezi ctnostmi a ani večernice, ani zora nejsou tak obdivuhodné. ... A je nejdokonalejší ctností, neboť je bezprostředním použitím*

⁶ Aurelius, Augustinus, O Boží obci, Praha, Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 2007, kniha IV., kap. 4, str. 139

⁷ Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích, sv. 5, Diderot, Praha, 1999, str. 429, ISBN 80-902555-7-4

⁸ Platón, Ústava, Praha, Nakladatelství Svoboda, 1993, str. 184-213

⁹ Tamtéž, str. 214

*dokonalé ctnosti. Dokonalá je však proto, že ten, kdo jí má, může jí uskutečnit nejen u sebe, ale i ve vztahu k druhým lidem.*¹⁰

Částečnou spravedlnost Aristoteles dělí ještě na rozdělovací a vyrovnávající. Rozdělovací spravedlnost zajišťuje rovnost (každému se měří stejně), vyrovnávající zajišťuje kompenzaci (trest) za porušení zákonnosti.¹¹

Spravedlnost zařadil Aristoteles mezi etické ctnosti. Správné a dobré jednání, které Aristoteles od spravedlivého člověka očekává jej vede plnému životu jako cíli jeho snažení.

Spravedlnost v pojetí starověkého člověka spočívá ve správném rozdělování, správných činech a správných mezilidských vztazích. Je to určitá rovnost, kterou je nutno pro dobré fungování společnosti udržovat a vyžadovat. Přesto takovéto pojetí spravedlnosti nepostačuje, aby úplně naplnilo její pojem. Zákony, které mají spravedlnost ve společnosti zajišťovat, jsou nedostatečné. Marcus Tullius Cicero, římský filozof a státník o lidských zákonech řekl: „*summus ius, summa iniuria*“ (*nejvyšší právo může být nejvyšší nespravedlností*).¹²

Lidé však spravedlnost ve svém životě požadují a pokud chybí, jsou za ni ochotni i bojovat. To, co v lidech vzbuzuje potřebu spravedlnosti, je „*přirozené právo*“ (*ius naturale*), které je přítomno v každém spravedlivém lidském zákonu.

Jeho pojem se objevil v římském právu a Cicero o přirozeném právu řekl: „*Pravý zákon spočívající ve správném pochopení, je v souladu s přirozeností, rozlévá se na všechny, neodporuje si, platí ustavičně... Nemůžeme být tohoto zákona zbaveni ani rozhodnutím senátu ani lidu a neplatí také jiný zákon v Římě a jiný v Athénách, jiný nyní a jiný v budoucnosti, nýbrž jeden zákon, a to ustavičný a neměnný, bude vždy platit pro všechny národy a bude jeden společný jakoby učitel a panovník všech, totiž bůh*“.¹³

2.2 Spravedlnost ve Starém zákoně

Spravedlnost je jedním z důležitých pojmů hebrejské Bible. O významu tohoto slova svědčí četnost, kde výrazy „spravedlnost“ a „spravedlivý“ se v textu vyskytují 351x.¹⁴

Spravedlnost má v hebrejské Bibli poněkud jiný význam, než si představovaly okolní

¹⁰ Aristoteles, *Etika Nikomachova*, Bratislava, Kalligram, spol.s r.o., 2011, str.133

¹¹ Tamtéž, str. 136–141

¹² Hrdina, Ignác, Szabo, Miloš, *Teorie kanonického práva*, Praha, Nakladatelství Karolinum, 2018, str. 366

¹³ Sousedík, Stanislav, *Svoboda a lidská práva*, Praha, Vyšehrad, 2010, str. 38

¹⁴ *Biblická konkordance*, II. rev. vydání, Křesťanský spolek mladíků v Čechách, Praha, 1933, str. 724-728

národy, nebo jak jí chápe současný člověk. Není to forma spravedlnosti legální, distributivní, jak to vystihl Cicero rčením: „Justitia suum cuique distribuit“¹⁵. Hebrejský kořen slova spravedlnost צדק má poměrně široký význam, který vystihuje podstatu slova spravedlnost – říkat pravdu, být upřímný, důvěryhodný, být pravdivý, být zbožný. Spravedlnost ve Starém zákoně, není nějakou abstraktní veličinou, neboť se jedná o Boží spravedlnost a Bůh je garantem spravedlnosti. Jednání jedince podle biblické spravedlnosti je založeno na vztahu s Bohem a s druhým člověkem. Takovéto pojetí pak neslouží jen jednotlivci, ale celé společnosti a má nespornou etickou funkci, vedle etické funkce je však chápána i metafyzicky, neboť má původ ve sféře božské.

Spravedlností se ve Starém zákoně projevuje Boží přítomnost. Vztah člověka k Bohu je ve Starém zákoně ošetřen smlouvou Hospodina s izraelským národem. Bůh plní své závazky vůči člověku jako první a očekává od člověka splnění jeho závazků vůči Bohu – plnění Boží vůle. Kašný k tomu dodává: „*Spravedlnost je opakovaně spojována s dodržováním Tóry v kontrastu s nespravedlností a s porušováním Tóry. Spravedlivé jednání tu však není poměřované abstraktními, obecnými standardy, ale spíše konkrétními požadavky vzájemných vztahů mezi lidmi a Hospodinem*“.¹⁶ Tyto vztahy jsou v Bibli dokumentovány např. příběhem Noeho, který byl mužem spravedlivým a bezúhonným, neboť „chodil s Bohem“, Abraham byl nazván spravedlivým, neboť uvěřil Božímu zaslíbení a uposlechl Hospodina. Na Sinaji obdržel izraelský národ Zákon, který postihoval všechny oblasti života jejich společenství. „*Hospodin nám přikázal, abychom dodržovali všechna tato nařízení, ...aby nám bylo dobře po všechny dny, aby nás zachoval při životě, jak tomu je dnes. Bude se nám počítat za spravedlnost, budeme-li bedlivě dodržovat každý tento příkaz před Hospodinem, svým Bohem, jak nám přikázal*“.¹⁷

Jak spravedlnost chápali a žili spravedlnost sami Židé, je patrné např. z Knihy žalmů, kde v Žalmu 15 je krásně vyjádřena spravedlnost, jako dobré jednání vůči bližnímu, v Žalmu 18 je zase uveden druhý aspekt spravedlnosti, a to vztah jednotlivce k Bohu: „*Hospodin mi odplatil podle mé spravedlnosti, odměnil mne podle čistoty mých rukou, neboť jsem dbal Hospodinovy cesty, neodvrátil jsem se svévolně od svého Boha*“.¹⁸

Starozákonní proroci neúprosně ve svých proroctvích obviňovali ty, kteří spravedlnost porušovali a nedodržovali Zákon. Prorok Amos říká, že byl učiněn z práva jed a z ovoce

¹⁵ „Spravedlnost dává každému, co jeho jest.“

¹⁶ Kašný, Jiří, Právo v hebrejské Bibli, Vyšehrad, 2017, str. 19

¹⁷ Dt 6,20.25

¹⁸ Ž 18, 21-22

spravedlnosti pelyněk¹⁹, prorok Izajáš ve své Písni o vinici²⁰ kritizuje morální stav tehdejší izraelské společnosti. Spravedlnost a její pojetí ve Starém zákoně bychom mohli shrnout citátem z proroka Micheáše: „*Člověče, bylo ti oznámeno, co je dobré a co od tebe Hospodin žádá: jen to, abys zachovával právo, miloval milosrdenství a pokorně chodil se svým Bohem*“.²¹

3. Matoušovo evangelium

Doba vzniku se datuje mezi roky 80–90 po Kr. Nejstarším souvislým dochovaným textem Matoušova evangelia je Sinajský kodex ze 4. stol. Avšak papýrové zlomky s jednotlivými částmi evangelia se datují již okolo roku 200. Evangelium bylo sepsáno pro společenství křesťanů židovského původu. Místem sepsání byla pravděpodobně Antiochie v Sýrii, kde byla doložena existence řecky mluvícího židokřesťanského shromáždění.²² Podle tradice, je autorství připisováno Matoušovi, jednomu z dvanácti apoštolů. Eusebius ve 3. knize svých Církevních dějin, uvádí svědectví Papias z Hierapole, který uvádí Markovo i Matoušovo evangelium. Papias žil přibližně v letech 60–140. Ve svém svědectví Papias tvrdí, že: „*Matouš psal výroky Pána v hebrejštině, a každý, kdo je překládal, překládal je, jak jen mohl nejlépe*“.²³ K tomuto názoru se vyjadřuje Hájek ve svém komentáři k Matoušově evangeliu: „...*jazykové zkoumání tento závěr nepotvrzuje: řečtina Mt je vybroušenější než Mk. Nejnověji bylo předloženo jiné postižení smyslu citovaného Papiova výroku: hebraidi dialektó ta logia synetaxato neznamená, hebrejskou řečí, nýbrž ‚hebrejským slohem‘ (dialektos označuje v řečnické teorii, rozpravu, vyjádření, způsob výrazu, teprve později znamená jazyk)*“.²⁴

Dochovaný text tedy nepochází z překladu a autorem byl zřejmě Žid, křesťan, který dobře ovládal řečtinu a velice dobře znal Písmo. V neprospěch Matoušova autorství hovoří i skutečnost, že při psaní evangelia použil autor jako předlohu Markovo evangelium a též pramen logií Q, což by očité Ježíšův svědek neudělal.

Hlavními strukturálními prvky Matoušova evangelia je tzv. pět řečí:

¹⁹ Am 6,12b

²⁰ Iz 5,1-7

²¹ Mi 6,8

²² Pokorný, Petr, Heckel, Ulrich, Úvod do Nového zákona, Vyšehrad, 2013, str. 509

²³ Eusebius Pamphilii, Ecclesiastica historia, překl. J.J. Novák, Praha, ÚCN 1998, kniha III., kap. 40, 1-16.

²⁴ Hájek, Miloslav, Evangelium podle Matouše, část I. výklad kapitol 1-9, Kalich, Praha, 1995, str. 13

První Ježíšova řeč je „Horské kázání“ (kap. 5-7), druhá Ježíšova řeč, tzv. „Misijní řeč“, (kap. 10), třetí Ježíšovou řečí je „Řeč v podobenstvích“ (kap. 13,1-52), čtvrtou jsou „Řády křesťanské obce“ (kap. 18) a pátou řečí je „Řeč o konci času“ (kap. 24-25). Struktura evangelia také napovídá, jaká hlavní témata evangelium obsahuje.

V první řeči je představeno „hlavní jádro“ Ježíšova učení (požadavek lepší spravedlnosti), v druhé řeči povolává dvanáct učedníků a posílá je zvěstovat království nebeské a třetí řeč odráží konflikt nebeského království s tímto světem. Ve čtvrté řeči jsou obšírně stanovena pravidla křesťanského společenství a pátá řeč se zabývá eschatologií. Každá z těchto řečí je stereotypně zakončena konstatováním: „Když Ježíš dokončil tato slova...“ (Mt 7,28; 19,1; 26,1). Výjimkou je zakončení druhé a třetí řeči. V druhé řeči je místo výrazu „slova“ použit výraz „příkazy“ (Mt 11,1). Tato varianta souvisí s veršem 10,5 ve kterém Ježíš na začátku druhé řeči vysílá dvanáct učedníků a „přikazuje jim“. Třetí řeč je zakončena výrazem „podobenství“ (Mt 13,53). Tento výraz opět souvisí s úvodem do třetí řeči, kde verš 13,3 zní „*I mluvil k nim mnoho v podobenstvích.*“

Autor Matoušova evangelia chce podat obraz neporušené kontinuity dějin spásy. Snaží plynule navázat evangelium na Starý zákon a dokázat, že Ježíšův příběh je naplněním toho, co je napsáno v Zákoně a u Proroků. Již první větou evangelia Βίβλος γενέσεως, která má význam nadpisu, evokuje první knihu Starého zákona – Genesis. Ježíšovým rodokmenem, který sahá až k Abrahamovi, dokazuje jeho původ. Pokorný k tomuto uvádí: „*jelikož v židovské tradici je Abraham považován za otce proselytů, mělo být s jeho jménem pravděpodobně připraveno další klíčové téma Matoušova evangelia, totiž obrat spásy Izraele k pohanům. Tato univerzalistická tendence je v rodokmenu podpořena uvedením čtyř žen – Tamar, Rút, Rachab a ženy Uriášovy, které raně židovská tradice považovala za nežidovky.*“²⁵ V tzv. reflexivních citátech připomíná opakujícím se rčením: „*Toto všechno se stalo, aby se splnilo, co řekl Hospodin ústy proroka.*“²⁶, že „všechno co se stalo“ má oporu v Písmu a je v souladu s Božím spasitelským plánem. Snahou je ukázat budoucím čtenářům, jak může být Písmo chápáno z hlediska křesťanské víry. V Matoušově evangeliu se také poprvé objevuje slovo ἐκκλησία – církev, jako nové společenství Ježíšových následovníků. Autor Matoušova evangelia použil tento výraz na dvou místech, prvním je příběh odehrávající se u Caesareje Filipovy, kde Ježíš říká

²⁵ Pokorný, Petr, Heckel, Ulrich, Úvod do Nového zákona, Vyšehrad, 2013, str.473

²⁶ Mt 1,22; 2,15; 4,14-16; 8,17-21; 13,35; 21,4 a 27,9.

Petrovi, že na něm založí svou církev, v druhém případě je slovo církev použito ve čtvrté Ježíšově řeči při vysvětlování vzájemných vztahů ve společenství.²⁷

V době sepsání Matoušova evangelia již křesťanská společenství, která pocházela z Židů nebyla součástí synagogy. To dokazuje oddíl 23,1- 36, kde Ježíš ostře kárá zákoníky a farizeje sedmkrát „běda“ a kde se v ostrém kontrastu střetává spravedlnost nebeského království se spravedlností synagogy.

4. Spravedlnost v Matoušově evangeliu

Spravedlnost je jedním z hlavních témat Matoušova evangelia, která se jako červená nit táhne celým jeho textem. Spravedlnost není v evangeliu podána jako nějaký nový prvek, ale jako spojnice mezi Starým zákonem a zvěstí Matoušova evangelia.

V Ježíšovi a jeho učení, dochází k dovršení spravedlnosti. Ježíš, který v Horském kázání vzdáleně symbolizuje „druhého Mojžíše“ dává spravedlnosti Zákona úplně nový smysl. Matoušovou snahou je, aby zvěst evangelia, Ježíšův život a učení kontinuálně navázaly na Zákon a Proroky. Luz ve svém komentáři k tomu říká: „...ukazuje, jak Boží Syn v dokonalé svrchovanosti naplňuje Boží slovo zákona a proroky tím, že srovnává své slovo s Mojžíšem...To neznamena, že ‚druhý Mojžíš‘ zrušil Tóru prvního Mojžíše. Ježíšovo ohlašování Boží vůle je spíše také ‚dveřmi‘ do Starého zákona“.²⁸

Lutzův názor o Ježíši jako o „druhém Mojžíšovi“ podporuje i Ratzinger, který hovoří o tom, že Ježíš coby nový Mojžíš není pouze učitelem a interpretem Tóry, ale jeho Tórou je on sám, jeho vlastní osoba. Ježíš jako mystérium Tóry je proto posledním smyslem všech slov Písma, která bez něj zůstávají stále hádankou. Ježíš se sám chápe jako Tóra.²⁹ Novost tohoto přístupu spočívá ve správném výkladu Zákona. Správný výklad Zákona pak vyjevuje „vyšší spravedlnost“, kterou chce Ježíš své učedníky i ostatní naučit.

Toto nové pojetí spravedlnosti je pak konfrontováno s dosavadní praxí farizeů v kapitole 23. U farizeů se „spravedlnost“ chápe jako požadavek dostát uloženým předpisům – psané a tradované normě Zákona, které člověk musí splnit. Bůh a člověk se tak stávají objekty Zákona. Spravedlnost farizeů však Ježíš nezpochybnuje, dokonce ještě radí:

²⁷ Mt 16,18 a 18,17

²⁸ Luz, Ulrich, Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/1, Das Evangelium nach Matthaus, str. 250

²⁹ Frývaldský ,Pavel, Hledání Boží tváře, Ježíš Nazaretský v pohledu Josepha Ratzingera-Benedikta XVI.,Barrister a Principal, Brno a Plzeň, 2020, str. 72

„Proto čiňte a zachovávejte všechno, co vám řeknou...“³⁰, avšak jedním dechem dodává: „ale podle jejich skutků nejednejte; neboť oni mluví, a nečiní“.³¹

Provinění farizejů tkví v tom, že nerozpoznali „znamení doby“ a proto nenašli cestu spravedlnosti. Od Ježíšova příchodu tak spravedlnost farizeů nedostačuje.

Matouš pojímá „spravedlnost“ jako morální hodnotu, která Ježíšovi následovníky zavazuje k odpovědnosti jí dodržovat.

„Matoušovo evangelium předpokládá optimistické pojetí člověka a tvrdí, že mu správné porozumění zákonu jakožto naplnění spravedlnosti umožní naplnit Boží vůli. Tento psychologický pohled navazuje jak na Starý zákon a judaismus, tak i na sokratovskou tradici, pro níž je vykonané zlo důsledkem nedostatečného poznání: kdo zná, jedná dobře“.³²

V dalších podkapitolách postupně uvedu všechna místa, kde se v Matoušově evangeliu objevují výrazy δικαιοσύνη, δίκαιος a δικαίω, neboť všechny tři výrazy nám ozřejmují fenomén spravedlnosti, o který jde. U výrazu δικαιοσύνη (spravedlnost) se jedná o tato místa v Matoušově evangeliu: Ježíšův křest Mt 3,13, Blahoslavenství Mt 5,6; 5,10, Dovršení zákona a proroků 5,20, Jak prokazovat dobrodiní 6,1, O zabezpečení života 6,33 a Podobenství o dvou synech Mt 21,32.

Výraz δίκαιος (spravedlivý) se nachází v oddílech: Narození Ježíše Krista Mt 1,19, O důstojnosti učedníků Mt 10,41, Podobenství o rybářské síti Mt 13,49, Běda zákoníkům a farizejům Mt 23,29 a Ježíš před Pilátem Mt 27,19.

Výraz δικαίω (ospravedlněn) se nachází v oddíle O Janu Křtiteli Mt 11,19 a O závažnosti slov Mt 12,37.

V práci budu postupovat chronologicky, tak jak se výrazy postupně vyskytují v textu, v oddílu Kázání na hoře se zaměřím na konkrétní verše, avšak v širším kontextu.

Dále pojednám o několika podobenstvích, ve kterých se ukazuje praxe spravedlnosti: Podobenství o nemilosrdném služebníkově, Podobenství o dělnících na vinici, Podobenství o hřivnách a Podobenství o posledním soudu.

³⁰ Mt 23,3a

³¹ Mt 23,3b

³² Vouga, Francois, Teologie Nového Zákona, nakl. Mlýn, Jihlava, 2009, str.: 42

4.1 Spravedlivý Josef (Mt 1,18 - 20)

V Matoušově evangeliu se slovo „spravedlivý“ (δικαιος) poprvé vyskytuje v příběhu Ježíšova narození. Spravedlivým je nazván Josef, muž Marie (Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δικαιος ὢν).³³ Jeho spravedlnost spočívá v tom, že nechce Marii, která jak se na první pohled zdá, je podezřelá z cizoložství udělat ostudu (δειγματίσαι – vystavit na posměch). Snaží se nastalou situaci vyřešit citlivě, bez rozruchu. Josef jako pravověrný Žid nemá mnoho možností na výběr, buď podle židovských předpisů obviní svou snoubenku ze smilstva³⁴ anebo dá snoubence „rozlukový list“³⁵ a propustí Marii „potají“. Rozhodne se pro druhou variantu, i když podle první možnosti by jednal také spravedlivě – dodržel by židovský zákon. Josef si vyloží židovský zákon však ve smyslu milosrdenství, má zřejmě Marii rád, a jeho jednání je ovlivněno láskou k ní. Ale to není všechno, sens andělským zjevením Josefa přiměje k ještě milosrdnějšímu činu, přijme Marii jako svou manželku k sobě. Josef se tak může oprávněně nazývat spravedlivým, hned ze dvou důvodů – projevil milosrdenství vůči Marii, když jí chtěl uchránit od ostudy, uposlechl a uvěřil andělskému hlasu a splnil „Boží vůli“. Stal se tak součástí Božího plánu jako „dělník na vinici“. Tím se zařadil do řady „spravedlivých“, počínaje Ábelem, přes Noeho, Abrahama a další spravedlivé Starého zákona.³⁶

4.2 Ježíšův křest (Mt 3,13 - 17)

Ježíš přichází z Galileje k řece Jordánu, aby se dal také od Jana Křtitele pokřtít. Jan Křtitel zde totiž kázal a oznamoval blízkost Božího království. Lidé ze širokého okolí za ním chodili, vyznávali své hříchy a dávali se od něho pokřtít. Jan Křtitel se zdráhal Ježíše pokřtít, neboť v něm tuší mesiáše. Ježíš mu však odpovídá: „Nech to nyní; neboť takto je třeba, abychom naplnili všechnu spravedlnost“.³⁷ Čtenáři Českého ekumenického překladu budou v příběhu Ježíšova křtu marně hledat slovo spravedlnost, překladatelé zde použili slovní spojení „co Bůh žádá“. Avšak původní řecký text zní πᾶσαν δικαιοσύνην - všechna spravedlnost. Tento výraz přesněji překládá Český studijní překlad nebo Kralická Bible, je první přímou Ježíšovou řečí v Matoušově evangeliu. V čem spočívá tato „všechna spravedlnost“, o které Ježíš mluví? Spravedlnost, jak už jsem uvedl výše,

³³ Mt 1,19

³⁴ Dt 22,23 n

³⁵ Dt 24,1

³⁶ Luz, Ulrich, Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/1, Das Evangelium nach Matthaus, str. 104

³⁷ Mt 3,15

je být v souladu s „Boží vůlí“ a Ježíš ji naplňuje tak, že sestupuje do Jordánu a nechá se od Jana Křtitele pokřtít, jako jeden z hříšníků. Avšak ne proto, aby byl očištěn od svých hříchů, ale proto, že tím na sebe vzal hříchy, které tam kající při křtu ze sebe obrazně smývali.³⁸ Ryšková dodává: „Křest Ježíšův od Jana Křtitele je důležitým momentem Ježíšova solidarizování se s hříšníky, přijetí vědomí ztracenosti Izraele před Bohem... Ježíš se tímto aktem zařadil do proudu eschatologického očekávání, ale jako služebník Hospodinův. Na počátku Ježíšovy veřejné činnosti stojí přijetí lidské viny před Bohem v tradici pokorného služebníka.³⁹ Tento akt solidárnosti Božího Syna s lidmi předpovídá prorok Izajáš: „*byl počten mezi nevěrníky, on nesl hřích mnohých*“⁴⁰ a apoštol Pavel jej vyjadřuje v hymnu na Krista: „*Způsobem bytí byl roven Bohu, a přece na své rovnosti nelpěl, nýbrž sám sebe zmařil, vzal na sebe způsob služebníka, stal se jedním z lidí a v podobě člověka se ponížil...*“⁴¹

Ježíšův křest patří do spasitelského Božího plánu, a proto je spravedlností, tento Boží plán naplnit. Ani Jan Křtitel nestojí mimo Boží plán, i on patří do zástupu spravedlivých, jak to o něm později řekne Ježíš: „*Přišel k vám Jan po cestě spravedlnosti, a vy jste mu neuvěřili*“.⁴² Jan přišel, aby na Ježíši vykonal „všechnu spravedlnost.“

4.3 Kázání na hoře (Mt 5,1 – 7,29)

„*Když spatřil zástupy, vystoupil na horu; a když se posadil, přistoupili k němu jeho učedníci. Tu otevřel ústa a učil je*“.⁴³ Touto scénou začíná Kázání na hoře. Plynule navazuje na děj předchozí kapitoly, kde Ježíš chodil po celé Galileji a kázal evangelium království Božího. Co to je, to království Boží? Ptali se jistě mnozí, a tak není divu, že „*velké zástupy z Galileje, Desítměstí, z Jeruzaléma, Judska i ze Zajordání ho následovali*“.⁴⁴

Kázání na hoře (první Ježíšova řeč v Mt) patří mezi nejdůležitější a nejznámější z Ježíšových pronesených řečí a nejdelší souvislý výklad etického poučení, který se připisuje Ježíši.

³⁸ Pospíšil, C. V., Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel, 4. vydání, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2010, str. 100

³⁹ Ryšková, Mireia, Doba Ježíše Nazaretského, 2. vydání, Karolinum, Praha, 2019. str. 222

⁴⁰ Izajáš 53,12

⁴¹ List Filipánům 2,6 – 8a.

⁴² Mt 21,32

⁴³ Mt 5,1-12

⁴⁴ Mt 4,25

Pravděpodobně se jedná o autentická Ježíšova slova, jak shodně uvádějí Mrázek⁴⁵ i Luz.⁴⁶ Je to, jak říká Mrázek „evangelium v kostce“.⁴⁷ Také by se mohlo nazvat „spravedlnost Božího království“. O Kázání na hoře se nedá říci, že to je jen soupis etických pravidel. Je to víc než morálka a přináší také jiné věci než etická témata. Kázání na hoře není také žádnou novou Ježíšovou teologií, jsou to především přikázání, kterými Ježíš naplňuje Zákon a proroky. Ježíš zde vyhláší podmínky nebeského království. Řeč pronáší k učedníkům, ale poslouchá jej i zástup, který přišel za ním. Znamená to, že Ježíšova řeč není určena jen učedníkům. Je určena také ostatním, kteří by chtěli vykročit na cestu do Božího království, které Ježíš zvěštuje.⁴⁸

„Nejsou to však zákony, které přesně předepisují, co musí křesťan dělat v každé situaci, žádné právní doložky, ale příkladné požadavky, které dokládají, jak radikálně Bůh vyžaduje poslušnost...Pro Matouše tedy neexistuje ani jasná definice křesťanského jednání, ani úplné schválení ve smyslu ‚dilige et fac quod vis!‘⁴⁹ Křesťanský život považuje za nejlepší cestu, která má za cíl dokonalost (5,20, 48) a jejíž směr a radikalismus jsou jasně poznamenány jednotlivými přikázáními, jako by to byly stopy světla, které září z cíle.“⁵⁰

Z toho je zřejmé, že nebeské království, které Ježíš zvěštuje ukazuje do budoucnosti a církev, společenství křesťanů do něj vstoupí, půjde-li cestou spravedlnosti. Půjde jako „*corpus mixtum*“⁵¹, jako společenství, které je namíchané z různých lidí, dobrých i špatných, nikdo není předem vyloučen. To je také spravedlnost, která se odráží v podobě „O kroužku a pšenici“⁵², které Ježíš vykládá ve své třetí řeči. Tato spravedlnost dojde naplnění až u posledního soudu. Většina badatelů se shoduje, že autor Matoušova evangelia použil k sepsání Kázání na hoře pramen Q, který doplnil vlastní látkou.⁵³ Pohled na strukturu textu Horského kázání se u autorů komentářů různí.

⁴⁵ Mrázek, Jiří, Kázání na hoře, Mlýn, Jihlava, 2017, str. 13

⁴⁶ Luz, Ulrich, Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/1, Das Evangelium nach Matthaus, str. 191

⁴⁷ Mrázek, Jiří, Kázání na hoře, Mlýn, Jihlava, 2017, str. 9

⁴⁸ Mt 4,23

⁴⁹ „Miluj a dělej si co chceš“

⁵⁰ Luz, Ulrich, Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/1, Das Evangelium nach Matthaus, str. 189

⁵¹ Mrázek, Jiří, Teologie opomíjených, Mlýn, Jihlava, 2013, str. 50

⁵² Mt 13,24-30

⁵³ Luz, Ulrich, Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/1, Das Evangelium nach Matthaus, str. 187

Stojí vedle sebe dva hlavní pohledy, pohled chiastický a pohled rétorický. Shoda u obou pohledů panuje v rozčlenění na jednotlivé tematické části: úvod - Mt 5,3-11, hlavní část Mt 5,17-7,12 a závěr Mt 7,13-27. S chiastickým přístupem např. přichází Ulrich Luz, který vidí v Horském kázání „prstencovité“ uspořádání. Středem prstenců je oddíl 6,7-15 s modlitbou Otče náš, tento oddíl obklopují oddíly 6,1-6 a 6,16-18, které nazval spravedlnost před Bohem, dále následuje prsteneček s oddíly 5,21-48 a 6,19-7,11, které jsou nazvány hlavní částí, nebo také zákon a proroci, další vnější prsteneček tvoří oddíly 5,17-20 a 7,12, které jsou vstupem a závěrem hlavní části. Posledním z prstenců jsou oddíly 5,3-16 a 7,13-27, což je úvod do Horského kázání (Blahoslavenství) a jeho závěr (o dvou cestách, stromu a ovoci, o pravém učedníku a o dvou stavitelích). Situační rámeček, ve kterém se Kázání na hoře odehrává tvoří verše 5,1 a 7,28-8,1.⁵⁴

Rétorický pohled na strukturu Kázání na hoře spočívá v tom, že celkový text v sobě obsahuje hlavní tezi, která je pak dále v textu rozvíjena.⁵⁵ Z našich badatelů je zastáncem tohoto pohledu Jiří Mrázek. Jeho členění jednotlivých částí se do jisté míry podobá klasickému členění. Co je však pro něj důležité na struktuře Kázání na hoře, říká v úvodu své knihy: „*Já v následujícím výkladu předkládám tezi, že blahoslavenství (5,3-12) nejsou pouhý úvod k hlavní části, nýbrž rovnocenná, ne-li ještě důležitější část. Blahoslavenství nejsou požadavky, nýbrž zaslíbení, které otevírá Boží království všem. Hojnější spravedlnost (Mt 5,20 – 48) jsou potom požadavky na učedníky, jak lidem toto Boží království přiblížit. Mt 6,1 – 34 k tomu dodává vztah k Bohu, který je za tím, a 7,1 – 6 vztah k lidem, který musí být za tím, co mají dělat učedníci. Mt 7,13-27 je potom závěrečné povzbuzení*“.⁵⁶

4.3.1 Spravedlnost v Blahoslavenství. (Mt 5,1 – 12)

„Tu otevřel ústa a učil je.“ Autor Matoušova evangelia použil slavnostní obrat, který naznačuje, že se nebude jednat o obyčejnou řeč. Není to vskutku obyčejná řeč, neboť Blahoslavenství jsou formulována jako pozvání pro všechny, kteří jsou v nebeském království vítáni, se kterými Bůh počítá.

Ty, kdo jsou v Božím království vítáni nazývá blahoslavenými. V řeckém originálu se jedná o slovo μακάριοι, což znamená šťastný, blažený. Toto řecké slovo má také

⁵⁴ Luz, Ulrich, Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/1, Das Evangelium nach Matthaus, str. 186

⁵⁵ Mrázek, Jiří, Podobenství v kontextu Matoušova evangelia, Mlýn, Jihlava, 2010, str.43

⁵⁶ Mrázek, Jiří, Kázání na hoře, Mlýn, Jihlava, 2017, str. 12

ekvivalent v hebrejštině, kde se vyjadřuje výrazem בָּרֵךְ - blahodárný, blahoslavený, šťastný. Tento výraz je často užíván ve Starém zákoně především v mudroslovné literatuře nebo poezii. První žalm začíná slovy: „Blaze muži, který se neřídí radami svévolníků...“, nebo Sirachovec v kapitole 25,7 píše: „V srdci uznávám za blahoslavené devatero věcí, ...“. Blahoslavenství tak propojují Matoušovo evangelium se Starým zákonem. V dokumentu Papežské biblické komise – Bible a morálka je na první stránce uveden text Blahoslavenství souběžně s textem starozákonního Desatera. V tomto paralelním čtení tak vyniká kontrast, mezi „spravedlností“ Starého zákona a novým pojetím „spravedlnosti“. Výstižné porovnání Desatera s Blahoslavenstvími uvádí Helmut Weber: *„V Desateru se stanoví požadavky; blahoslavenství tím, že uvádějí příslibení, povzbuzují k dobrému. Desatero uvádí převážně činy, jež konat nemáme; blahoslavenství jsou formulována pozitivně. V Desateru se vždy požaduje konání nebo nekonání; v Blahoslavenstvích je pouze uvedena faktická situace (Blaze těm, kdo pláčou, Blaze těm, kdo jsou pronásledováni...), čímž znatelně ustupuje motiv výkonu v lidském jednání. Desatero chce chránit lidi, kteří jsou slabší než jeho posluchači, a zabránit bezpráví; v blahoslavenstvích jde o slabší samé a jejich reakci na již vzniklé bezpráví. Desatero obsahuje rozumnou a okamžitě zřejmou morálku; výpovědi Blahoslavenství překvapují a provokují...jeví se ve svém pozitivním obsahu silnější: Více než o vyhýbání se zlému jde o konání dobra“.*⁵⁷

V rámci Kázání na hoře jsou Blahoslavenství uzavřeným celkem, mají svou zvláštní stavbu a smysl. Blahoslavenství se dělí na tři části (Mt 5,3-6; Mt 5,7-10; Mt 5,11-12), v prvních dvou částech jsou blahoslavení osloveni ve třetí osobě plurálu. Třetí část se liší od předchozích dvou, neboť v devátém blahoslavenství přechází oslovení do 2. osoby. Blahoslavenství má zaslibující a povzbuzující ráz. V první části se blahoslavenství týká těch, kteří trpí nějakým nedostatkem a je jim třeba pomoci (dát zadostiučinění), jsou ujišťováni, že na ně Bůh pamatuje. Ve druhé části jsou blahoslaveni ti, kteří jednají v souladu s Boží spravedlností a přivodí si tím potíže. Bůh je povzbuzuje a naznačuje, že jejich snaha nebude marná. Devátým blahoslavenstvím se Ježíš obrací přímo na učedníky, aby je povzbudil do nesnází, které je v budoucnu čekají jako zvěstovatele Božího království.

3 „Blaze chudým v duchu, neboť jejich je království nebeské

4 Blaze těm, kdo pláčou, neboť oni budou potěšeni.

⁵⁷ Weber, Helmut, Všeobecná morální teologie, Zvon a Vyšehrad, Praha, 1998, str. 49

5 *Blaze tichým, neboť oni dostanou zemi za dědictví.*

6 *Blaze těm, kdo hladovějí a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni.*

7 *Blaze milosrdným, neboť oni dojdou milosrdenství.*

8 *Blaze těm, kdo mají čisté srdce, neboť oni uvidí Boha.*

9 *Blaze těm, kdo působí pokoj, neboť oni budou nazváni syny Božími.*

10 *Blaze těm, kdo jsou pronásledováni pro spravedlnost, neboť jejich je království nebeské.*

11 *Blaze vám, když vás budou tupit a pronásledovat a lživě mluvit proti vám, všechno zlé kvůli mně.*

12 *Radujte se a jásejte, protože máte hojnou odměnu v nebesích; stejně pronásledovali i proroky, kteří byli před vámi.⁵⁸*

Čtvrté a osmé blahoslavenství jsou jakýmsi shrnutím předchozích třech blahoslavenství a přechodem k významově jiné části. V obou blahoslavenstvích se objevuje slovo „spravedlnost“ (δικαιοσύνη), které nepřímě objasňuje, kdo jsou ti chudí v duchu, plačící, tiší nebo milosrdní, čistého srdce či ti co působí pokoj. O čtvrtém blahoslavenství Hájek říká: „*Hladovět a žíznit po spravedlnosti, znamená nepochybně trpět nedostatkem, prahnout po něčem, co člověku chybí ... Kdo hladovějí a žízní po spravedlnosti jsou slabí a bezbranní, kterým se děje křivda a kteří trpí bezprávím tohoto věku*“.⁵⁹ Osmé blahoslavenství pak zve všechny ty, kteří vnímají nespravedlnost tohoto světa a snaží se o nápravu, o spravedlnost a také ty, kdož jsou pro spravedlnost pronásledováni. Spravedlnost blahoslavenství spočívá v nabízené Boží ruce, která je podávána všem, kteří ji potřebují – chudým v duchu, plačícím, tichým a těm kdo hladovějí a žízní po spravedlnosti, neboť se jim spravedlnosti nedostává. Na druhé straně jsou v Božím království vítáni ti, kteří se ve svém životě již snaží dobře žít i přes překážky a nástrahy světa. Ti, co prokazují milosrdenství, ti kdož jednají s čistým srdcem, bez postranních úmyslů i ti, kteří jsou bezkonfliktní a snaží se o mír mezi lidmi. Blahoslavenství je milosrdná spravedlnost nabízená všem, kdo ji potřebují, kdo po ní touží a stojí.⁶⁰ V těchto toužících a potřebných je již skryto Boží království na zemi. Výrok o soli a světle tak smysluplně navazuje na Blahoslavenství: „*Vy jste sůl země; jestliže však sůl pozbude chuti, čím bude osolena? ... Vy jste světlo světa Tak ať svítí vaše světlo před lidmi, aby*

⁵⁸ Mt 5,3-12

⁵⁹ Hájek, Miloslav, Evangelium podle Matouše, část I. výklad kapitol 1-9, Kalich, Praha, 1995, str. 76

⁶⁰ Vouga, Francois, Teologie Nového zákona, Mlín, Jihlava, 2009, str. 28

viděli vaše dobré skutky a vzdali slávu vašemu Otci v nebesích“.⁶¹ Ježíš oslovuje učedníky i všechny ostatní, kteří chtějí přijmout pozvání do Božího království, která jsou vyhlášena v Blahoslavenstvích a vyzdvihnout jejich nepostradatelnost ve světě. Jedná se o podobenství, i když tak označeno není, zde se nabízí analogie s podobenstvím „O hořčičném zrně a „O kvasu“.⁶² V těchto podobenstvích má malé množství velký význam, obdobně jako sůl, které se přidává do pokrmu jen špetka, ale změní podstatně jeho chuť. Ježíš sděluje svým učedníkům jejich nezastupitelnost ve světě. V návaznosti na Blahoslavenství a v jejich smyslu jim říká, aby „zůstali sami sebou“⁶³, aby byli šířitelé spravedlnosti. Bonhoeffer k tomu vysvětluje: „Zatímco se dosud blahoslavení jevíli sice jako hodni království nebeského, ale na této zemi jako zcela a vůbec života nehodni, jako zbyteční, jsou teď označováni za cennost, která je na zemi nejnepostradatelnější: jsou solí země ... Ježíš nenazývá solí sebe, nýbrž své učedníky, a tak jim ukládá působení na zemi. Uvádí je do své práce. Sám zůstává v izraelském lidu, ale učedníkům svěřuje celou zemi.“⁶⁴ Následující výrok o světle je podobný výroku o soli. Zde je důležitý 16. verš, který je vysvětlující: „Tak ať svítí vaše světlo před lidmi, aby viděli vaše dobré skutky...“ Z tohoto verše vyplývá, že světlo znamená bezpochyby spravedlnost Božího království, která vyzáruje z učedníků skrze jejich dobré skutky.

4.3.2 Větší spravedlnost (Mt 5,20 – 5,48)

Až dosud by se mohlo zdát, že v Ježíšově Božím království budou platit nová pravidla, jiné zákony. Blahoslavenství nabízejí vstup do Božího království širokému okruhu lidí a zároveň neukládají žádné dodržování předpisů, na něž byli Židé zvyklí. Ježíš však uvádí vše na pravou míru. Proto jeho další slova začínají tak polemicky, jako by tušil, co některým vrtá hlavou: „Nedomnívejte se, že jsem přišel zrušit Zákon nebo Proroky; nepřišel jsem zrušit, nýbrž naplnit“.⁶⁵ Oddíl ohraničený verši 5,17–20, označuje Mrázek za „hlavní tezi“ celého Kázání na hoře.⁶⁶ Luz jej nazývá preambulí, předehrou (der Vorspruch)⁶⁷. Ježíš pronáší závažná slova o nové interpretaci Zákona a Proroků. Zákon

⁶¹ Mt 5,13-16

⁶² Mt 13,31-33

⁶³ Mrázek, Jiří, Kázání na hoře, Mlýn, Jihlava, 2017, str. 65

⁶⁴ Bonhoeffer, Dietrich, Následování, Kalich, Praha, 2013, str. 106-107

⁶⁵ Mt 5,17

⁶⁶ Mrázek, Jiří, Evangelium podle Matouše, Český ekumenický komentář k Novému zákonu, Centrum biblických studií, Praha, 2015, str. 65

⁶⁷ Luz, Ulrich, Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/1, Das Evangelium nach Mattheus, str. 227

ani Proroky neruší, přichází změnit to, jak má být Zákon a Proroci chápáni.⁶⁸ Vždyť vzápětí dodává, že „*nepomine jediné písmenko ani čárka ze Zákona.*“⁶⁹ Autor Matoušova evangelia by nikdy netvrdil, že Zákon je v rozporu s Boží vůlí. Zákon je Boží vůlí již ve Starém zákoně, ve všech jeho nařízeních a nová přikázání, která Ježíš vyhlašuje chápe tak, že v nich Ježíš odhaluje Zákon ve své podstatě a své hloubce.⁷⁰ Ta se projeví jako milosrdenství a větší spravedlnost v nové interpretaci Zákona. Učedníkům pak předesílá závažnou větu: „*Neboť vám pravím: Nebude-li vaše spravedlnost (ὁμῶν ἢ δικαιοσύνη) o mnoho přesahovat spravedlnost zákoníků a farizeů, jistě nevejdete do království nebeského.*“⁷¹ Spravedlnost zákoníků a farizeů ilustrují jak některé výroky z Horského kázání (např. „... bylo řečeno...“ v antitezích v 5,21-48 nebo výroky ohledně almužny, modlitby a půstu v 6. kapitole, kde označení „pokrytci“ je výrazná matoušovská charakteristika farizeů: 6,2.5.16; srov. 23,13.15.23.25.27.29). A abychom však zachovali objektivitu při hodnocení zákoníků a farizeů, dovolil bych si o nich malý exkurz:

Mireia Ryšková o Zákonících říká: „*Zákoníci netvořili žádnou samostatnou skupinu ve smyslu nábožensko-politického seskupení. Nicméně Nový zákon je jako skupinu jmenuje. Šlo o znalce Zákona, kteří patřili jak k farizejskému, tak k saducejskému směru, a tak pocházeli i z různých sociálních vrstev společnosti. Jejich funkce byla vyučovat a rozhodovat ve sporech o výklad Zákona, radit. Jejich vymezení jako skupiny je tedy především profesní, nikoliv nábožensko-politické; představují vzdělance své doby a společnosti v nejširším smyslu slova*“.⁷²

O farizejích Mireia Ryšková píše: „*Jejich původ je tradičně hledán v hnutí chasidim, které se po znovunastolení legitimního velekněze stáhlo z politického zápasu o moc. V hasmoneovské době se z něho vydělily dva proudy, resp. dvě skupiny – farizeové a eséni ... Jejich snahou bylo učinit nařízení a předpisy Zákona realizovatelné v každodenním životě. Kladli důraz na tři základní věci v životě: Tóru, bohoslužbu, skutky lásky. Mezi lidmi požívali farizeové značné úcty, především díky svému morálnímu kreditu ... Svým výkladem zákona byli leckdy Ježíšovi dost blízcí, i když evangelia (zejména synoptikové) nám farizeje představují jako Ježíšovy odpůrce ... Rozhodně je jako celek nelze ztotožňovat s pokrytci a na oko zbožnými lidmi*“.⁷³

⁶⁸ Mrázek, Jiří, Kázání na hoře, Mlým, Jihlava, 2017, str. 74

⁶⁹ Mt 5,18b

⁷⁰ Luz, Ulrich, Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/1, Das Evangelium nach Matthäus, str. 241

⁷¹ Mt 5,20

⁷² Ryšková, Mireia, Doba Ježíše Nazaretského. Karolinum, 2019, str. 82

⁷³ Tamtéž str. 68-73

Zákoníkům a farizeům Bůh splynul se zákonem místo toho, aby byl Bůh nad ním. Varovný tón v Ježíšově výroku „*nebude-li ... nevejdete*“ však současně naznačuje, že spravedlnost bude jiná „větší“, ne ve smyslu většího počtu přikázání a jejich přísného dodržování, ale kvalitativně větší, obohacená o milosrdenství. Tento oddíl je jakýmsi úvodem do samotné nové interpretace Zákona „větší spravedlnosti“. Bonhoeffer k tomu vysvětluje: „*Zákonem je zákon Staré smlouvy, žádný nový zákon, nýbrž ten jeden, starý zákon, ke kterému odkázal Ježíš bohatého mladíka a pokušitelského zákoníka jako ke zjevené vůli Boží⁷⁴ ... Nejde tedy o ‚lepší zákon‘ než ten farizejský, je jeden a tentýž, je to zákon, který do písmene zůstane v platnosti až do konce světa a musí být splněn do puntíku. Ale jde o ‚vyšší spravedlnost‘ ... Mezi vyšší spravedlnost a učedníky se postavil on sám (Ježíš). On přišel, aby zákon Staré smlouvy naplnil. To je předpoklad všeho ostatního*“.⁷⁵

Ježíšovo sdělení o nezrušitelnosti Zákona a Proroků bylo důležité pro čtenáře Matoušova evangelia z židokřesťanů, dávalo jim oporu v tom, že židovská tradice pokračuje, ale v novém chápání a v nové formě.

V následujícím oddíle, který je vymezen verši Mt 5,21–48, ukazuje Ježíš na šesti příkladech, jak má „větší spravedlnost“ vypadat v praxi. Tato Ježíšova řeč je typická opakujícími se výroky: „slyšeli jste, že bylo řečeno...“ a „já však vám pravím“, v odborné literatuře⁷⁶ označované jako šest antitezí. Výraz antiteze je poněkud zavádějící, neboť Ježíšovy výroky nejsou v protikladu s výroky Zákona, ale spíše citovaný předpis rozvíjejí. Příklady, které Ježíš vybírá, jsou buď přikázání z Desatera nebo případy z výkladů rabínské tradice. První příklad se týká zabití a jedná se o páté přikázání Desatera⁷⁷. Ježíš k tomuto přikázání dodává: „...*již ten, kdo se hněvá na svého bratra, bude vydán soudu; kdo snižuje svého bratra, bude vydán radě; a kdo svého bratra zatracuje propadne ohnivému peklu*“.⁷⁸ Nejen fyzická likvidace člověka je přestoupením Zákona, ale i hněv, který směřuje vůči druhému, nebo ponižování a zatracování pokládá Ježíš na stejnou úroveň jako vraždu. Důležité je slovo bratr, které Ježíš používá proto, aby více zdůraznil, o co zde jde. K bratrovi máme povinnost „bratrské“ lásky, a proto je nepřijatelné (neetické) se na bratra hněvat, ponižovat ho či zatracovat. Spravedlivé je pak

⁷⁴ Mt 19,16-22

⁷⁵ Bonhoeffer, Dietrich, *Následování*, Kalich, Praha, 2013, str. 113

⁷⁶ Hájek, Miloslav, *Evangelium podle Matouše, část I. výklad kapitol 1-9*, Kalich, Praha, 1995, str. 100, nebo Luz, Ulrich, *Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/1, Das Evangelium nach Matthaus*, str. 185

⁷⁷ Ex 20,13

⁷⁸ Mt 5,22

před Bohem, abych se s bratrem usmířil a narovnal s ním vzájemné vztahy, jak se dále hovoří v tomto oddíle (v. 23–25). Lepší spravedlnost se v tomto případě snaží zajistit dobré nekonfliktní vztahy mezi lidmi.

Druhý příklad se týká cizoložství a jedná se o šesté přikázání Desatera. „*Slyšeli jste, že bylo řečeno. „Nezizoložíš“. Já však vám pravím, že každý, kdo hledí na ženu chtivě, již s ní zizoložil ve svém srdci*“.⁷⁹ V tomto příkladu jde o podobný princip jako u prvního. Fyzicky dokonaný skutek je až to nejhorší, poslední, co se může stát. Ale už jen chtivým pohledem na ženu a nečistou myšlenkou se člověk provinuje. Lepší spravedlnost pak tkví v tom, aby se žena nestávala pouze sexuálním objektem, který snižuje její lidskou důstojnost.

Třetí příklad je o rozluce. „*Také bylo řečeno: „Kdo propustí svou manželku, ať jí dá rozlukový lístek!‘ Já však vám pravím, že každý, kdo propouští svou manželku, mimo případ smilstva, uvádí ji do cizoložství; a kdo by se s propuštěnou oženil, cizoloží*“.⁸⁰

Příkaz o rozlukovém lístku se nachází v deuteronomickém zákoníku.⁸¹

Tento příklad manželské rozluky nejlépe osvětluje výše uvedený příběh o Spravedlivém Josefovi, kde soucit a milosrdenství, které prokázal Josef Marii naplnilo kritéria vyšší spravedlnosti. Ježíš vysvětluje tento uvedený příklad o rozluce ještě na jiném místě v Mt 19,3 – 9. Zde odpovídá farizejům: „*Pro tvrdost vašeho srdce vám Mojžíš dovolil propustit manželku*“.⁸² Je zde patrný záměr ochrany manželky, která byla vůči svému manželovi v nerovném postavení, neboť rozlukový lístek měl právo dát pouze manžel, nikoliv manželka. Je zde snaha zabránit tomu, aby se manželé rozváděli pro méně závažné věci, aby zde vznikl prostor pro pochopení a odpuštění. Jen u jednoho případu povoluje Ježíš rozlukou, a to u případu smilstva, což je hrubé pošlapání partnerské důvěry, věrnosti a cti. Ale i to je pouze možnost řešení situace, i zde je prostor pro milosrdné odpuštění.

Čtvrtý příklad je o přísaze. „...bylo řečeno otcům: „Nebudeš přísahat křivě, ale splníš Hospodinu přísahy své.“ Já vám však pravím, abyste nepřisahali vůbec; ...vaše slovo buď ,ano, ano – ne, ne‘; co je nad to, je ze zlého“.⁸³ Zákaz křivé přísahy není doslovně uveden v Zákoně, ale je to spojení několika jeho textů (Lv 19,12; Nu 30,3 a Dt 23,22) a jejich interpretace. Na první pohled by se zdálo, že zde jde o problém pravdomluvnosti a pokud přísahou stvrzujeme, že nelžeme, tak potom když nepřisaháme, je naše řeč nevěrohodná.

⁷⁹ Mt 5, 27-28

⁸⁰ Mt 5,31-32

⁸¹ Dt 24,1

⁸² Mt 19,8

⁸³ Mt 5, 33-37

Ale to je jen ta méně podstatná část tohoto příkladu. Hlavním problémem je to, že se přísahou můžeme zavazovat k různým věcem, a přitom si brát Boha za svědka, tudíž i garanta přísahy. Tato věc už se netýká jen lhaní, ale i třetího přikázání Desatera „Nezneužiješ jména Hospodina, svého Boha...“⁸⁴ Mrázek toto ve svém komentáři trefně shrnuje: „...tentokrát Ježíš říká: *nezatahujte sebe ani Boha do věcí, které nemůžete zaručit. Nezavazujte se k něčemu, s čím byste potom nemuseli souhlasit ... To prostě znamená říkat ano tomu, s čím souhlasíte – a dokud s tím souhlasíte. A říkat ne tam, kde se souhlasit s čistým svědomím nedá.*“⁸⁵ V tom spočívá větší spravedlnost, aby Ježíšovi učedníci byli hodnověrní a s čistým svědomím viděli věci kolem sebe.

Pátý příklad se týká odplaty. „*Slyšeli jste, že bylo řečeno: ‚Oko za oko a zub za zub.‘ Já však vám pravím, abyste se zlým nejednali jako on s vámi; ale kdo tě uhodí do pravé tváře nastav mu i druhou; a tomu, kdo by se s tebou chtěl soudit o košili, nech i svůj plášť. Kdo tě donutí k službě na jednu míli, jdi s ním dvě. Kdo tě prosí, tomu dej, a kdo si chce od tebe vypůjčit, od toho se neodvracej*“.⁸⁶ Tento zákon pochází z Knihy smlouvy, především z oddílu případů odvety a odškodnění.⁸⁷ Pravidlo „oko za oko a zub za zub“ je zákon tzv. stejné odplaty (lex talionis), který sloužil především pro určení míry odplaty za určitou újmu způsobenou druhému člověku. Ač se tento zákon zdá tvrdým, přesto bylo jeho účelem omezovat nepřiměřenou odvetu proti pachateli. Ježíš však v duchu větší spravedlnosti od učedníků žádá, aby se vzdali odplaty, aby se nesnížili k tomu, odplácet tzv. stejnou mincí. Ježíš žádá být milosrdný a pachateli odpustit. Ale pátý příklad se netýká jen odplaty za napadení, ale i jednání v různých sporných případech např. o košili, o službu na jednu míli a o půjčování. Služba na jednu míli si zaslouží krátké vysvětlení. Mrázek k tomu uvádí: „*Služba na jednu míli byla to, co mohla požadovat římská armáda (římský voják) po kterémkoli civilistovi. Mohlo jít o to, aby ukazoval cestu, nesl vojenskou výstroj, nebo obojí. Podle římského pojetí práva pouze jednu míli (poté nastoupil další ‚dobrovolník‘). Obdobu této povinnosti zřejmě představuje Šimon z Kyrény v pašijním příběhu.*“⁸⁸ ... *míle odkazuje na římský kontext*“.⁸⁹ Ve stejném smyslu tak vysvětluje i Hájek⁹⁰ a Luz.⁹¹ Ve všech těchto případech Ježíš od učedníků žádá nadhled nad situací,

⁸⁴ Ex 20, 7

⁸⁵ Mrázek, Jiří, *Evangelium podle Matouše, Český ekumenický komentář k Novému zákonu*, Centrum biblických studií, Praha, 2015, str. 78

⁸⁶ Mt 5, 38-42

⁸⁷ Ex 21, 18-27

⁸⁸ Mt 27,32

⁸⁹ Mrázek, Jiří, *Kázání na hoře*, Mlýn, Jihlava, 2017, str. 122 a 123.

⁹⁰ Hájek, Miroslav, *Evangelium podle Matouše, část I. Kalich*, Praha, 1995, str. 117

⁹¹ Luz, Ulrich, *Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/1, Das Evangelium nach*

povznést se nad materiálními věcmi a vidět za nimi vstřícný postoj vůči tomu, kdo požaduje. V tomto jednání se projevuje láska k bližnímu a milosrdenství, které jsou podstatou větší spravedlnosti.

Poslední šestý příklad se týká lásky k nepřítelům. „*Slyšeli jste, že bylo řečeno: ‚Milovati budeš bližního svého a nenávidět nepřítelů svého. Já však vám pravím: Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují, abyste byli syny nebeského Otce; protože on dává svému slunci svítit na zlé i dobré a déšť posílá na spravedlivé i nespravedlivé. Budete-li milovat ty, kdo milují vás, jaká vás čeká odměna? Což i celníci nečiní totéž? A jestliže zdravíte jenom své bratry, co činíte zvláštního? Což i pohané nečiní totéž? Buďte tedy dokonalí, jako je dokonalý nebeský Otec‘.*“⁹²

Příkaz „milovati bližního svého“ má původ v knize Leviticus 19,18. Potíž je v druhé části výroku, který nemá v Zákoně oporu. Některé výzvy nenávisti se vyskytují v některých žalmech (např. Ž 139,21-22; Ž 58,7), ale Zákon spíše nenávist odmítá.

Bogner v poznámce k tomuto uvádí: „...slovo *nenávidět* znamená ve starozákonní mluvě *totéž co ‚mít někoho méně rád‘, ‚někoho přehlížet‘.*“⁹³

Hájek tento problém vysvětluje: „*Jsou tedy slova o nenávisti k nepříteli polemicky vyhrocena jako protiklad Ježíšovy antiteze? Anebo postihují vlastně obecný sklon člověka rozlišovat mezi přáteli a nepřáteli, milými a nemilými – a také své jednání odstiňovat podle toho, jaký mám k druhému vztah? ... V Ježíšově době bylo v judské společnosti rozhodně blíž k rozporům, roztržkám a vzájemné nechuti (farizeové, saduceové, obyčejný lid, zélóti, esejci-kumránské bratrstvo; o společném odporu vůči Římanům nemluvě) než snášenlivosti a lásky*“⁹⁴

Avšak Zákon pod pojmem „bližní“ myslí „syny tvého lidu“,⁹⁵ tzn. příslušníky Izraelského národa. Ježíš však toto dělení odmítá. Pro něj není bližní a cizí, on vztahuje lásku k bližnímu na všechny lidi. Paralelu bychom našli u příběhu o milosrdném samaritánovi.⁹⁶ V tomto příkladu se jedná o změnu vztahu k druhému člověku, nenechat nenávist, aby nás ovládla ale být nad věcí jako „naš nebeský Otec, který dává slunci svítit na zlé i dobré. Proto ta výzva na konec „buďte dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský

Matthaus, str. 293

⁹² Mt 5, 43-48

⁹³ Nový zákon, Bogner Václav, Karmelitánské nakladatelství, Kolení Vydří, 2012, str. 33

⁹⁴ Hájek, Miroslav, Evangelium podle Matouše, část I. Kalich, Praha, 1995, str. 121

⁹⁵ Lv 19,18

⁹⁶ Lk 10, 29-37

Otec“. Je to výzva náročná, těžko splnitelná, ale učedníci se mají o ní neustále snažit, a tak prosazovat ve světě větší spravedlnost.

4.3.3 Uskutečňování větší spravedlnosti (Mt 6,1 – 7,29)

„*Varujte se konat skutky spravedlnosti před lidmi, jim na odiv; jinak nemáte odměnu u svého Otce v nebesích*“.⁹⁷ Tímto veršem začíná nový oddíl (Mt 6,1 – 16) Kázání na hoře, ve kterém se „větší spravedlnost“ bude projevovat ve vztahu k Bohu. Zvláštní postavení zde má výraz „skrytost“. V předchozím oddílu Ježíš představil, jak má „větší spravedlnost“ vypadat vůči druhým lidem, bližním a nyní nabádá učedníky, aby vaše spravedlnost – *την δικαιοσύνην ὑμῶν*, nebyla stavěna na odiv (*θεαθῆναι* – ukazovat). Mezi tímto Ježíšovým požadavkem a požadavky předchozího oddílu je napětí. Učedníci mají konat skutky „větší spravedlnosti“, ale skrytě, nezištně před ostatními lidmi. Učedníci jsou reprezentanti Božího království, jsou vykonavateli „vyšší spravedlnosti“, která je mimořádná, ale právě, že je mimořádná a zvláštní, má být prosazována jako běžná věc se skromností. Učedník má prosazovat „spravedlnost“ ne pro to, aby jej lidé obdivovali a chválili, ale pro „větší slávu Boží“. Důležitý je vnitřní postoj učedníků k Bohu. Principem tohoto postoje je „*skrytá láska, láska, která na sebe zapomněla*“.⁹⁸

Luz toto velice výstižně shrnuje ve svém komentáři: „*Zde evangelista poskytuje nejhlubší vhled do svého chápání spravedlnosti. Křesťanská spravedlnost by měla být lepší než spravedlnost zákoníků a farizeů (5,20), a to nejen v množství dodržování Zákona (5,20), nejen v radikalitě poslušnosti (5,21-48), ale také v jejich vnitřním smýšlení a postoji. ... Poté, co kapitola 5. rozvinula, co je Boží vůle, kapitola 6. se nyní zabývá tím, chránit toho, komu je Boží vůle určena, před nebezpečím, které mu hrozí. ... Matouš si dobře uvědomuje nebezpečí ‚dobrých skutků‘: V každém lidském jednání může ďábel spáchat podvod, mazanost je nemožná pouze ve svědomí*“.⁹⁹ Závěrečná Ježíšova slova v této úvodní části jsou nadsázkou, avšak hovoří jasně: „*Když ty prokazuješ dobrodiní, ať neví tvá levice, co činí pravice, aby tvé dobrodiní zůstalo skryto, a tvůj Otec, který vidí, co je skryto, ti odplatí*“.¹⁰⁰

Příklady, které dále následují, názorně vysvětlují, jak se projevuje „větší spravedlnost“ vůči Bohu. První příklad hovoří o tom, jak se mají učedníci modlit. „*Když se modlíte,*

⁹⁷ Mt 6,1

⁹⁸ Bonhoeffer, Dietrich, *Následování*, Kalich, Praha, 2013, str. 151

⁹⁹ Luz, Ulrich, *Evangelisch-katholischer kommentar zum Neuen Testament I/1, Das Evangelium nach Matthaus*, str. 328

¹⁰⁰ Mt 6,3-4

nebuďte jako pokrytci: ti se s oblibou modlí v synagogách a na nárožích, aby byli lidem na očích; amen, pravím vám, už mají svou odměnu“.¹⁰¹

Ti, co se modlí tak, aby byli lidem na očích, se nemodlí k Bohu, ale pro sebe, pro svůj dobrý pocit, aby lidé obdivovali jejich falešnou zbožnost. Pravá modlitba je rozhovor s Bohem, zde není potřeba jiných svědků. Je to soukromý rozhovor, proto je třeba ho konat v soukromí. „... *vejdi do svého pokojíku, zavři za sebou dveře a modli se k svému Otci, který zůstává skryt* ...“¹⁰²

Další příklad se zabývá stylem modlitby. Modlitba se záplavou slov, kterými bychom si chtěli u Boha něco vyprosít, je zbytečná. „... *vždyť váš Otec ví, co potřebujete, dříve, než ho prosíte* ...“¹⁰³ Mrázek dodává: „*Zkušenost učí, že ten, kdo mluví příliš, většinou ani nechce slyšet nic jiného než sebe, natož pak jiný názor.*“¹⁰⁴ Pokud je modlitba soukromým rozhovorem, je také dialogem. Při modlitbě je možné hovořit, ale také je nutné naslouchat, co Bůh chce sdělit. Pravá modlitba se odehrává v důvěře, pokoře a s otevřeným srdcem. Aby učedníci pochopili z Ježíšových příkladů, jak má správná modlitba vypadat, Ježíš je naučil vzorovou modlitbu „Otče náš.“ Modlitba shrnuje vše podstatné, co je v Kázání na hoře řečeno. Obsahuje prosby za příchod Božího království i za lidské základní potřeby. Důležité je úvodní oslovení Boha „Otče náš“, které je projevem „větší spravedlnosti“ neboť ty, kteří se modlitbu modlí staví do role synovství vůči Bohu. Tato role již předpokládá, že vztah k Bohu bude fungovat na vyšší kvalitativní úrovni, jako vztah dvou velmi blízkých osob. U tohoto vztahu se předpokládá vzájemná důvěra a láska, to jsou vlastnosti, patřící do oblasti „větší spravedlnosti“. Tento pohled potvrzuje i Řehoř z Nyssy: „*Nazýváme-li Otcem toho, který je neporušitelný, spravedlivý a dobrý, máme svým životem potvrzovat, že náš příbuzenský vztah je opravdový*“.¹⁰⁵

Modlitba „Otče náš“ má svou strukturu. Jak uvádí Mrázek, je to oslovení a dvě sloky. První sloka je charakterizována zájmenem Tvé/Tvá a týká se Božího jména, království a Boží vůle. Druhá sloka je charakterizována zájmenem náš/naše/nás a lze ji chápat jako dotažení první sloky do naší každodennosti. První sloka je prosba o realizaci toho, co zaslíbují Blahoslavenství. Druhá sloka je aktualizací pro dnešní den, dokud jsme teprve na cestě k Božímu království.¹⁰⁶

¹⁰¹ Mt 6, 5

¹⁰² Mt 6,6b

¹⁰³ Mt 6,8b

¹⁰⁴ Mrázek, Jiří, Kázání na hoře, Mlín, Jihlava, 2017, str. 143

¹⁰⁵ Řehoř z Nyssy, Otče náš, OIKOYMENH, Praha, 2019, str. 61

¹⁰⁶ Mrázek, Jiří, Kázání na hoře, Mlín, Jihlava, 2017, str. 147

9 *Vy se modlete takto: Otče náš, jenž jsi na nebesích, buď posvěceno tvé jméno.*

10 *Přijď tvé království. Staň se tvá vůle jako v nebi, tak i na zemi.*

11 *Náš denní chléb dej nám dnes.*

12 *A odpusť nám naše viny, jako i my jsme odpustili těm, kdo se provinili proti nám.*

13 *A nevydej nás v pokušení, ale vysvobod' nás od zlého.*¹⁰⁷

Modlitba „Otče náš“ je modlitbou univerzální, je napsána v plurálu, ale lze se ji modlit jak individuálně, tak i ve společenství. Když se ji modlíme, prosíme nejen za sebe ale i za druhé. Hájek v komentáři k úvodu do modlitby ji charakterizuje jako modlitbu společenství: *„Plurální forma celé modlitby – od oslovení Otče náš až k prosbám o náš chléb, odpuštění našich vin a vysvobození nás od zlého – zajisté nechce popřít oprávněnost osobních modliteb; charakterizuje však Modlitbu Páně jako modlitbu společenství. Jistota společného Otce nás svolává dohromady, utlumuje osobní problémy i ambice, pokořuje náš individualismus a posiluje vědomí pospolitosti před Boží tváří.“*¹⁰⁸ Poněkud odlišný názor na „Otče náš“ má Luz. Ve svém komentáři uvádí, že Otčenáš je individuální modlitbou, která je velmi krátká, bez zbytečných slov a epitetů Boha. Pro něj je Otče náš pomůckou k modlitbě, která chce pomoci tomu, kdo se jí modlí, objevovat láskyplnou Otcovu blízkost a Boží lásku.¹⁰⁹

Modlitba Otče náš, ač je krátká a stručná, v koncentrované formě obsahuje souhrn Kázání na hoře. Jak to dosvědčuje i Tertulián, který říká, že modlitba Otče náš shrnuje ve zkratce celé evangelium.¹¹⁰

Prosby, které o „větší spravedlnosti“ nejvíce vypovídají, jsou druhá a třetí.¹¹¹

V nich prosíme o příchod Božího království a vůle Boží, aby byla v nebi i na zemi.

V Božím království i v Boží vůli je obsažena „větší spravedlnost“, jak Ježíš již v úvodu kázání na hoře říká: *„Nebude-li vaše spravedlnost o mnoho přesahovat spravedlnost zákoníků a farizeů, jistě nevejdete do království nebeského“.*¹¹² V Božím království panuje Boží vůle, kterou si přejí všichni, kdož se „Otče náš“ upřímně modlí.

Prosby, které pak následují, se týkají našich lidských potřeb, především prosba o chléb, která je však formulována tak, že žádáme o chléb na dnešní den, a ne o hojnost chleba. Jen nezbytné množství chleba k obživě. A také důležitá prosba o odpuštění našich vin,

¹⁰⁷ Mt 6,9-13

¹⁰⁸ Hájek, Miroslav, Evangelium podle Matouše, část I. Kalich, Praha, 1995, str. 137

¹⁰⁹ Luz, Ulrich, Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/1, Das Evangelium nach Matthaus, str. 350-351

¹¹⁰ Tertullian, O modlitbě, Krystal OP, Praha, 2020, str. 64

¹¹¹ Mt 6,10

¹¹² Mt 5,20

kteřá se odráží v podobenství O nemilosrdném služebníkú.¹¹³ I my musíme odpustit našim viníkům, aby se nám dostalo odpuštění od nebeského Otce.

Poslední dvě prosby na závěr modlitby, jsou prosby o Boží ochranu. Obě prosby dobře vysvětluje Mrázek. K první prosbě o pokušení říká: „*správnější překlad by potom byl ... nedopust', abychom se dostali do pokušení, do životní situace, kterou bychom nezvládli. To je skutečný význam této prosby*“.¹¹⁴ K druhé prosbě o vysvobození od zlého uvádí: „*význam této prosby je ... zbav nás od zla a chraň nás od zlých lidí. Zejména od těch, kteří neúprosně páchají zlo ve jménu něčeho dobrého. Protože bez nich ten ‚zlý‘ leda tak zobe na asfaltu. A možná ještě: chraň nás, abychom takovými nesmiřitelně ‚spravedlivými‘ nebyli mi sami.*“¹¹⁵ Mrázkův výraz „*nesmiřitelně spravedlivý*“ trefně kontrastuje s pojmy milosrdný a odpouštějící, které jsou obsaženy ve „větší spravedlnosti“.

Na úplný závěr ještě Ježíš dává k modlitbě jedno vysvětlení, a to o odpuštění: „*Neboť jestliže odpustíte lidem jejich přestoupení, i vám odpustí váš nebeský Otec; jestliže neodpustíte lidem, ani váš Otec vám neodpustí vaše přestoupení*“.¹¹⁶

Toto poučení považoval Ježíš za důležité, neboť jiné neuvedl. Je na něm zřetelně vidět princip Boží spravedlnosti. Bůh je k nám milosrdný za předpokladu, že my jsme stejně milosrdní i k druhým lidem.¹¹⁷

Posledním příkladem správného vztahu k Bohu, který Ježíš učedníkům ukazuje je půst. Půst Ježíš vnímá jako svobodné rozhodnutí člověka před Bohem. Půst tak zařazuje do soukromých záležitostí mezi člověkem a Bohem. Proto nabádá učedníky, aby půst prováděli ve skrytosti. Půst je tak zařazen do stejné kategorie jako modlitba a prokazování dobrodiní, je třeba jej provádět „skrytě“, ale opravdově.

Od poučení, jaký má být vztah učedníků k Bohu, přechází Ježíš k dalšímu tématu, a to ke vztahu učedníků k majetku.¹¹⁸ „*Neukládejte si poklady na zemi, kde je ničí mol a rez a kde je zloději vykopávají a kradou. Ukládejte si poklady v nebi, kde je neničí mol ani rez a kde je zloději nevykopávají ani nekradou. Neboť kde je tvůj poklad, tam bude i tvé srdce.*“¹¹⁹ Těmito slovy uvádí Ježíš podstatnou myšlenku celého tématu. Posledním veršem tohoto oddílu ji vysvětluje: „*Nikdo nemůže sloužit dvěma pánům ... nemůžete*

¹¹³ Mt 18,23-35

¹¹⁴ Mrázek, Jiří, Kázání na hoře, Mlým, Jihlava, 2017, str. 164

¹¹⁵ Tamtéž, str. 167

¹¹⁶ Mt 6,14-15

¹¹⁷ viz níže „Zlaté pravidlo“ str. 32

¹¹⁸ Mt 6,19-24

¹¹⁹ Mt 6,19-21

sloužit Bohu a mamonu. ¹²⁰ Podstatou celého oddílu (Mt 6,19-24) je, že učedníci, aby naplňovali „vyšší spravedlnost“ mají žít ve vztahu k věcem ve svobodě, neulpívat na věcech a nadbytku, když je mají. Pokladem v nebi je pro ně právě žitá „vyšší spravedlnost“ a šíření Božího království již zde na zemi. Je to Boží vůle, kterou se snaží prosazovat a o to prosí v modlitbě, kterou je Ježíš naučil.

Následující oddíl (Mt 6,25-34) obsahově úzce souvisí s předchozím. Při neulpívání na majetku, si nemáme ještě dělat starosti do budoucna. Je to výzva k důvěře v Boží milost. „... *Nedělejte si starosti o svůj život, co budete jíst, ani o své tělo, do čeho se budete oblékat ... Podívejte se na ptáky: nesejí, ani nežnou ani neshromažďují do stodol, a váš nebeský Otec je živí. Copak nejste o mnoho cennější než oni?*“ ¹²¹ Tímto příkladem nám ukazuje, že Bůh uživí všechny tvory v přírodě, tak proč by neuživil i nás. Je to vyřčeno s nadsázkou, ale vystihuje to podstatu. Rezonuje zde modlitba „Otče náš“, resp. prosba o denní chléb. Skoro na závěr oddílu vyslovuje Ježíš důležitou výzvu: „*Nejprve tedy hleďte Boží království a jeho spravedlnost* (την δικαιοσύνην αὐτοῦ), *a to všechno vám bude přidáno.*“ ¹²² Jedinou starost, jakou si mají učedníci dělat, je hledat Boží království a jeho spravedlnost. Tato jediná starost u nebeského Otce obstojí, tuto starost nebeský Otec vítá a schvaluje – je to Jeho vůle.

Ještě o jedné oblasti „větší spravedlnosti“ se Ježíš v Kázání na hoře zmiňuje. Tou je vztah učedníků k lidem okolo nich. Začíná tématem, který se spravedlností úzce souvisí, o posuzování druhých: „*Nesudte, abyste nebyli souzeni. Neboť jakým soudem soudíte, takovým budete souzeni a jakou měrou měříte, takovou Bůh naměří vám.*“ ¹²³

Zní to paradoxně, spravedlnost se přece bez soudu neobejde, tak je většina lidí zvyklých uvažovat. Musí se přece posoudit, co je spravedlivé a co ne. Neplatí to však ve sféře „větší spravedlnosti“, zde platí opak. „Nesudte ...“, to zní jako imperativ. Následující verše o „třísce v oku bližního a trámu ve svém vlastním oku“ dávají učedníkům pochopit, že je nutné napřed si „zamést před vlastním prahem“. Typickým příkladem této situace je příběh z Janova evangelia o Ježíši a cizoložnici. ¹²⁴ V příběhu ani Ježíš ženu neodsoudil, tak i Ježíšovi učedníci nemají právo soudit druhého, ale k němu projevovat lásku a milosrdenství. Soudit znamená smýšlet o druhém neoprávněným způsobem, určovat, co

¹²⁰ Mt 6,24

¹²¹ Mt 6,25-26

¹²² Mt 6,33

¹²³ Mt 7,1-2

¹²⁴ J 8,3-11

je dobré a co zlé. Stavět se na úroveň Boha.¹²⁵ Soud prostou lásku rozkládá. Láska nebrání o druhém přemýšlet, uvědomovat si jeho hřích, ale zároveň od posuzování osvobozuje, neboť to všechno se stává podnětem k odpuštění a k lásce bez připomínek, k lásce, kterou Ježíš prokazuje.¹²⁶

Poslední Ježíšovo napomenutí v tomto oddíle je varovné, nabádá učedníky, aby rozeznali, komu Boží věci mají zvěstovat a kde to je zbytečné a mnohdy nebezpečné. Psi a svině jsou alegorie lidí zatvrzelých a nepřístupných Boží pravdě. Hájek dodává: „*nemá smysl nabízet hodnotu těm, kteří jí nedovedou ocenit*“¹²⁷

„*Proste a bude vám dáno; hledejte a naleznete; tlučte a bude vám otevřeno. Neboť každý, kdo prosí dostává, a kdo hledá, nalézá, a kdo tluče, tomu bude otevřeno.*“¹²⁸

Tento výrok vyzývá k vytrvalosti na cestě při hledání Božího království, s ujištěním, že vytrvalost se vyplatí.

Vztah učedníků k druhým lidem shrnuje Ježíš na závěr do tzv. „zlatého pravidla“: „*Jak byste chtěli, aby lidé jednali s vámi, tak vy ve všem jednejte s nimi; v tom je celý Zákon i Proroci.*“¹²⁹ Důležitý je závěrečný dovětek zlatého pravidla: „... *v tom je celý Zákon i Proroci.*“ Jak říká Mrázek,¹³⁰ tento dovětek máme chápat jako klíč k interpretaci celého Starého zákona, konkrétně jako shrnutí celého výkladu o hojnější spravedlnosti,¹³¹ který začal právě slovy o naplnění Zákona a Proroků.¹³²

Celé Kázání na hoře uzavírají tři Ježíšovy výroky, o dvou cestách, o stromu a ovoci, o pravém učedníku a podobenství o dvou stavitelích. (Mt 7,13-29) Výroky jsou podány ve varovném duchu. Varují učedníky, že cesta po které se odhodlají jít rozhodně nebude jednoduchá, a ne pro všechny, že na té cestě potkají mnohé, kteří ač se budou „ohánět“ Bohem, jistě nebudou od něho posláni. V posledním podobenství o dvou stavitelích, zazní důležitá věta: „*A tak každý, kdo slyší tato slova a plní je, bude podoben rozvážnému muži, který postavil dům na skále*“.¹³³ Plnit Ježíšova slova znamená pevně ukotvit svůj život v Boží vůli, ať se kolem děje, co chce.

¹²⁵ Gn 3,5

¹²⁶ Bonhoeffer, Dietrich, *Následování*, Kalich, Praha, 2013, str. 173

¹²⁷ Hájek, Miroslav, *Evangelium podle Matouše, část I.* Kalich, Praha, 1995, str. 169

¹²⁸ Mt 7,7-8

¹²⁹ Mt 7,12

¹³⁰ Mrázek, Jiří, *Kázání na hoře*, Mlýn, Jihlava, 2017, str. 203

¹³¹ Mt 5,17-7,12

¹³² Mt 5,17

¹³³ Mt 7,24

4.4 Povolání celníka (Mt 9,13)

V Kázání na hoře představil Ježíš hlavní rysy Božího království, a pak obcházel všechna města a vesnice, kde kázal evangelium, a uzdravoval nemocné. Zde se nachází v příběhu Povolání celníka další slovo, které je předmětem našeho zájmu, slovo „spravedliví“. Když Ježíš odcházel z Kafarnaum, uviděl v celnici sedět celníka Matouše, kterému řekl: „*Pojď za mnou*“¹³⁴. Při stolování v domě došlo ke střetu Ježíše s farizeji, kteří Ježíšovi vyčítali, že stoluje s celníky a hříšníky. Ježíš farizeům odpověděl: „... *Nepřišel jsem pozvat spravedlivé (δικαίους), ale hříšníky.*“¹³⁵

Zde slovo „spravedlivé“ je provokativně v odpovědi namířeno proti farizeům. Pohoršení farizeů nad celníky a hříšníky svědčí o tom, že jejich spravedlnost není ta, kterou Ježíš přišel prosadit. Spravedlnost farizeů naráží na Ježíšův výrok v Kázání na hoře, v oddílu O zabití: „... *kdo snižuje svého bratra, bude vydán radě; a kdo svého bratra zatracuje, propadne peklu.*“¹³⁶ Ježíšova věta pak vyznívá ve smyslu: „nepřišel jsem pozvat spravedlivé, kteří si o sobě myslí, že jsou spravedliví ...“

„*Spravedlivý je od Starého zákona (Ex 23,7; Ž 32,11; Iz 26,7) označením těch, kdo stojí v řádném vztahu k Bohu. Ani Evangelium tuto terminologii neopouští (viz 1,19; 5,45; 10,41 atd.). Není radno zkreslovat zde smysl slova různým zpochybňováním. Převratná novost Ježíšova poselství je právě v tom, že přišel pozvat ne ty, kdo počítají se svým zaslouženým nárokem – ti už pozváni jsou, on přišel pozvat hříšníky, s nimiž nikdo nepočítal a kteří si sami netroufají s pozváním počítat*“ říká ve svém komentáři Hájek a pokračuje: „*Odezva na Ježíšovo pozvání často ukáže, že pozvání hříšníků se stane kamenem úrazu pro spravedlivé: do takové společnosti se jim nechce (L 15,25-32)*“.¹³⁷

4.5 O důstojnosti učedníků (Mt 10,40 - 42)

V Kázání na hoře představil Ježíš hlavní rysy Božího království, a pak obcházel všechna města a vesnice, kde kázal evangelium, a uzdravoval nemocné. Nyní vysílá učedníky, které předtím vybral, aby šli ke ztraceným ovcím z lidu izraelského a kázali, že se přiblížilo království nebeské.¹³⁸ Těmito slovy Ježíš začíná „Misijní řeč“ ve které poučuje učedníky před tím, než jsou posláni. V závěru „Misijní řeči“ pro povzbuzení učedníků

¹³⁴ Mt 9,9a

¹³⁵ Mt 9,13b

¹³⁶ Mt 5,22b,c

¹³⁷ Hájek, Miroslav, Evangelium podle Matouše, část I. Kalich, Praha, 1995, str. 237

¹³⁸ Mt 10,6-7

hovoří Ježíš o jejich důstojnosti a říká: „*Kdo přijímá vás, přijímá mne; a kdo přijímá mne, přijímá toho, který mne poslal. Kdo přijme proroka, protože je to prorok, obdrží odměnu proroka; kdo přijme spravedlivého (δικαίον), protože je to spravedlivý (εις ὄνομα δικαίου), obdrží odměnu spravedlivého (μισθὸν δικαίου λήμψεται). A kdo by napojil třebas jen číši studené vody jednoho z těchto nepatrných, protože je to učedník, amen, pravím vám, nepřijde o svou odměnu.*“¹³⁹

Spravedlivý je ten, který plní vůli „nebeského Otce“, který se rozhodl následovat Ježíše a cestu, kterou Ježíš ukázal v Kázání na hoře. V užším kontextu tohoto oddílu můžeme říci, že výraz prorok a spravedlivý je vztažen na učedníky, které Ježíš vysílá k izraelskému lidu. Luz ve svém komentáři k tomuto říká: „*Pro Matouše ‚spravedliví‘ jsou všichni křesťané, kteří jsou na cestě k dokonalosti (5,20,48).*“¹⁴⁰ Pro učedníky to znamená, že za nimi stojí Bůh, jsou vyslanci Boha a Bůh nezůstává nikomu nic dlužen. Odmění se každému, kdo se i nepatrně podílí na šíření Božího království. Kdo pomůže „spravedlivému“ dostane odměnu jako spravedlivý. Zařadí se do společenství spravedlivých, se kterými Bůh počítá. Odměnou spravedlivých je nebeské království, které Ježíš přislubuje v Kázání na hoře (Mt 5,10,20; 6,1; 7,21) a také se o odměně zmiňuje v Podobnosti o posledním soudu, kde říká: „*Tehdy řekne král těm po pravici: ‚Pojďte, požehnání mého Otce, ujměte se království, které je vám připraveno od založení světa. Neboť jsem hladověl, a dali jste mi jíst, žíznil jsem, a dali jste mi pít, byl jsem na cestách, a ujali jste se mne ...*“¹⁴¹ Je to velkorysá odměna za „číši studené vody“, ale taková je Boží spravedlnost, ta „větší“.

4.6 O Janu Křtiteli (Mt 11,18 - 19)

Dalším místem v Matoušově evangeliu, kde se mluví o spravedlnosti, resp. o ospravedlnění, je verš Mt 11,19. Pro pochopení je však třeba uvést jeho širší kontext. Tento verš je součástí Ježíšovi řeči o Janu Křtiteli, ve které Ježíš hodnotí Janovu činnost a přirovnává jej k proroku Eliáši.¹⁴² Tuto řeč uzavírá podobností o dětech na tržišti, v tomto podobnosti se náš verš nachází: „*Čemu připodobním toto pokolení? Je jako děti, které sedí na tržišti a pokřikují na své druhy: ‚Hráli jsme vám, a vy jste netancovali;*

¹³⁹ Mt 10,40-42

¹⁴⁰ Luz, Ulrich, Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/2, Das Evangelium nach Matthaus, str. 151-152

¹⁴¹ Mt 25,34-35

¹⁴² Mt 11,7-15

nařikali jsme, a vy jste nelomili rukama'. Přišel Jan, nejedl a nepil – a říkají ‚Je posedlý‘. Přišel Syn člověka, jí a pije – a říkají: ‚Hle, milovník hodů a pitek, přítel celníků a hříšníků!‘ Ale moudrost je ospravedlněna (ἐδικαιώθη) svými skutky. “¹⁴³

Tímto pokolením myslí Ježíš svou generaci, o které říká, že jsou jako děti, které neví, co chtějí. Jan Křtitel, který vyzýval k pokání byl moc asketický a Ježíš, který naopak zval do Božího království byl naopak moc liberální. Do jejich dětské hry se nehodí ani jeden, neboť Jan ani Ježíš, „netancují“ tak jak jim pískají. Slovo moudrost, které je zde použito, je ve starozákonním myšlení chápáno jako zosobněná Boží vlastnost (Př 8,20-36). Ježíš pak ve smyslu verše Mt 11,27 se může jevit jako ztělesněná Boží moudrost. Luz k tomu vyslovuje názor: „*Matouš nikdy přímo neidentifikuje Ježíše s božskou moudrostí, pouze předpokládá jejich identitu ... Matouš naznačuje jeho (Ježíšův) zvláštní majestát: Ježíšovy skutky jsou díla Boží moudrosti. Proti veškerému odmítnutí a výčtkám ze strany Izraele mluví příběh Kristových skutků, který Matouš vypráví nejjasnějším jazykem. “¹⁴⁴ Být ospravedlněný, znamená dle Slovníku biblickej teológie: „*dosiahnuť, že vlastná vec zvíťazí nad vecou protivníkovou, že vyjde najavo vlastné právo ... byť ospravodlivený znamená dokázat v prípade skúšky alebo sporu ani nie tak svoju nevinu, ako skôr správnosť celého svojho správania; znamená dosiahnuť to, že vyjde najavo vlastná spravodlivosť. “¹⁴⁵ Skutky, kterými je ospravedlněna moudrost vyjmenoval Ježíš v Mt 11,4-6, kde se ho ptali Janovi učedníci, zda je ten, který má přijít. „*Slepi vidí, chromí chodí, malomocní jsou očišťováni, hluší slyší, mrtví vstávají, chudým se zvěstuje evangelium. “¹⁴⁶ To jsou zázraky, Boží skutky, kterými je zviditelňováno přicházející Boží království. Těmito skutky vychází najevo vlastní Ježíšova spravedlnost a odhaluje se jeho pravá identita, je Syn Boží.***

4.7 O závažnosti slov (Mt 12,33 – 37)

Další výskyt slovesa „ospravedlnit“ se nachází ve dvanácté kapitole v závěru oddílu O závažnosti slov. V tomto oddílu doznívá příhoda, ve které Ježíš uzdravil posedlého a farizeové jej obvinili, že vyhání demony ve jménu Belzebuba.¹⁴⁷ Ježíš jim řekl: „*Zasad'te dobrý strom, i jeho ovoce bude dobré. Zasad'te špatný strom, i jeho ovoce bude špatné.*

¹⁴³ Mt 11,16-19

¹⁴⁴ Luz, Ulrich, Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/2, Das Evangelium nach Matthaus, str. 189

¹⁴⁵ Dufour -Léon Xavier SJ, Slovník biblickej teológie, 3. vyd., Dobrá kniha, Trnava, 2015, str. 527

¹⁴⁶ Mt 11,5

¹⁴⁷ Mt 12,22-24

*Strom se pozná po ovoci. Plemeno zmijí, jak může být vaše řeč dobrá, když jste zlí? Čím srdce přetéká, to ústa mluví. Dobrý člověk z dobrého pokladu srdce vynáší dobré; zlý člověk ze zlého pokladu vynáší zlé. Pravím vám, že z každého planého slova, jež lidé promluví, budou skládat účty v den soudu. Neboť podle svých slov budeš ospravedlněn (δικαιωθήσῃ) a podle svých slov odsouzen.*¹⁴⁸ Planým slovem je zde myšleno nařčení farizeů, že Ježíš vyhánil demony ve jménu Belzebuba. Farizeové i přes nespornou pravdu, kterou viděli na vlastní oči, odmítli uznat v Ježíšových skutcích Boží moc. Svědčí to o jejich zatvrzelosti, která vyvěrá z jejich srdce. Ježíš říká: „*blaze tomu, kdo se nade mnou neuráží*“.¹⁴⁹ Ten, kdo poznává, že s Ježíšem přichází Boží království a přijímá je, bude ospravedlněn – uznán za spravedlivého. Naopak ten, kdo to nepozná, a navíc odsoudí viditelné Boží skutky, bude odsouzen. Ospravedlnění závisí na osobním postoji vůči Ježíši a také v jednání bez postranních úmyslů a bez přetvářky. Je to narážka na jedno z osmi Blahoslavenství: „*Blaze těm, kdo mají čisté srdce, neboť oni uvidí Boha.*“¹⁵⁰ Kdo má čisté srdce, vidí v Ježíšových skutcích opravdu Boží moc. Odsouzení souvisí s „rouháním proti Duchu svatému, které nebude nikomu odpuštěno v tomto věku ani v budoucím.“¹⁵¹ V souvislosti s odsouzením zde zaznívá Ježíšovo napomenutí z Kázání na hoře O posuzování druhých: „*Nesudte, abyste nebyli souzeni. Neboť jakým soudem soudíte, takovým budete souzeni ...*“¹⁵² O odsouzení v kontextu dobrého a špatného stromu se zmiňuje Jan Křtitel, když hovoří k farizeům a saduceům, a také Ježíš v Kázání na hoře v oddílu O stromu a ovoci: „*... a každý strom, který nenese dobré ovoce, bude vyřat a hozen do ohně.*“¹⁵³

4.8 Spravedliví a spravedlnost v podobenstvích Matoušova evangelia

(Mt 13, 17. 43. 49, 21,32 a 25,37)

Výraz „spravedliví“ (δίκαιοι) se nachází v třetí Ježíšově řeči „V podobenství“ na třech místech. První místo je v úvodu do oddílu „Důvod řeči v podobenství“ (Mt 13,17), kde Ježíš učedníkům vysvětluje proč mluví k lidem v podobenstvích. „*Blažené vaše oči, že vidí, i vaše uši, že slyší. Amen, pravím vám, že mnozí proroci a spravedliví (δίκαιοι) toužili*

¹⁴⁸ Mt 12,33-37

¹⁴⁹ Mt 11,6

¹⁵⁰ Mt 5,8

¹⁵¹ Mt 12,31-32

¹⁵² Mt 7,1-2a

¹⁵³ Mt 3,10b a Mt 7,19

vidět, na co vy hledíte, ale neviděli, a slyšet, co vy slyšíte, ale neslyšeli.“¹⁵⁴ Ježíšovi učedníci jsou svědky přicházejícího „nebeského království“, jim je dáno znát jeho tajemství (Mt 13,11). Ježíš má na mysli spravedlivé a proroky, kteří očekávali a prorokovali jeho příchod, jak o tom svědčí žalmista: „*Kéž už přijde Izraeli ze Sijónu spása!*“¹⁵⁵ Zde se nabízí srovnání s příběhem, který je uveden v Podobenství o zlých vinařích, kde proroky a spravedlivé představují služebníci, které hospodář posílá, aby převzali díl úrody.¹⁵⁶ Harrington v poznámce uvádí: „*Nejen ve srovnání s ostatními Židy jsou Ježíšovi učedníci blahoslavení, ale dokonce i ve srovnání s velkými židovskými osobnostmi z minulosti.*“¹⁵⁷ Tito spravedliví jsou též zahrnuti mezi ty, pro které platí Ježíšova blahoslavenství.¹⁵⁸ Příkladem spravedlivých, kteří očekávali Mesiáše je Simeon a Anna, z Lukášova evangelia.¹⁵⁹

Závěr Ježíšova výkladu Podobenství o pleveli je dalším místem, kde se nachází výraz „spravedliví“: „*Tedy spravedliví (oi díkatoi) zazáří jako slunce v království svého Otce. Kdo má uši slyš.*“¹⁶⁰ Smysl tohoto verše vyplývá z kontextu Výkladu Podobenství o pleveli.¹⁶¹

V tomto výkladu podobenství jsou spravedliví přirovnání k „dobrému semeni“, které rozsévá Syn člověka. Jak Ježíš říká, že jsou to synové království (nebeského). Plevel jsou synové toho zlého. Zlý v tomto případě je ďábel, který plevel zasel. Plevel pak roste spolu s dobrým semenem (pšenici) až do žní, což je „skonání věku“. Andělé, kteří představují žence pak vytrhají plevel – každé pohoršení a každého, kdo se dopouští nepravosti a hodí je do ohnivé pece. A tak dobro, které do žní zastiňovalo odstraněné zlo, se naplno projeví ve skutcích spravedlivých, synů božího království, kteří budou zářit. Paralelní výrok, ve kterém nazval Ježíš spravedlivé „světlem světa“ se nachází v Kázání na hoře.¹⁶² Další paralela, kde jsou spravedliví přirovnáváni ke světlu je v knize Přísloví: „*Stežka spravedlivých je jak jasné světlo, které svítí stále víc a víc, až je tu den.*“¹⁶³

Třetí místo, kde se vyskytuje slovo „spravedliví“ je v „Podobenství o rybářské síti“ (Mt 13,49). „*Anebo je království nebeské jako síť, která se spustí do moře a zahrne všechno*

¹⁵⁴ Mt 13,16-17

¹⁵⁵ Ž 13,7a

¹⁵⁶ Mt 21,33-43

¹⁵⁷ Harrington, Daniel, J, Sacra Pagina, Evangelium podle Matouše, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2003, str. 223

¹⁵⁸ viz str. 20

¹⁵⁹ L 2,25-38

¹⁶⁰ Mt 13,43

¹⁶¹ Mt 13,36-43

¹⁶² viz str. 20

¹⁶³ Př 4,18

*možné; když je plná, vytáhnou ji na břeh, sednou, a co je dobré, vybírají do nádob, co je špatné, vyhazují ven. Tak bude i při skonání věku: vyjdou andělé, oddělí zlé od spravedlivých (ἐκ μέσων τῶν δικαίων) a hodí je do ohnivé pece; tam bude pláč a skřípění zubů“.*¹⁶⁴

Podobenství odkazuje na budoucí soud, kde budou odděleni zlí od „spravedlivých“.

Roztřídění úlovku bylo pro příslušníky židovského národa nezbytné, neboť tím plnili Mojžíšův zákon o čistých a nečistých živočiších. „*Všechno ve vodě, co nemá ploutve ani šupiny, budete mít v opovržení*“.¹⁶⁵ V tomto podobenství jsou spravedliví přirovnáni k dobrým rybám, které jsou vyříděny do nádob. Zlí jsou pak špatné ryby, nečisté, které nejsou k jídlu a tudíž neúčinné. Jsou vyhozeny ven a nakonec spáleny. Vhození zlých do ohnivé pece je trestem, který je uplatňován též v Podobenství o pleveli mezi pšenící, kde plevel podobně jako špatné ryby budou spáleny. Luz toto podobenství komentuje: „... *zatímco ryby jsou přirozeně čisté nebo nečisté, jedlé nebo nejedlé, lidé jsou svými činy příčinou toho, že jsou dobrými druhy a je možné je ponechat – nebo ne. Mají ve vlastních rukou, kde jednoho dne budou! ... Ježíš jim naznačil budoucnost a cenu Božího království a nyní končí varovným apelem: „Praxe ukáže, kde pravá církev skutečně je. Odkaz na rozsudek o vyhlazení má být motivačním impulzem pro komunitu, pro kterou Matouš evangelium píše. Nemá za úkol je vyděsit, ale přimět k větší aktivitě a ne paralyzovat*“.¹⁶⁶

Podobenství O dvou synech¹⁶⁷ již nepatří do Ježíšovy řeči „V podobenstvích“, nýbrž patří do části popisující Ježíšův příjezd do Jeruzaléma. Slovo „spravedlnost“ se objevuje až v závěru podobenství, když Ježíš hovoří k velekněžím a starším z lidu. „*Přišel k vám Jan po cestě spravedlnosti (ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης), a vy jste mu neuvěřili. Ale celníci a nevěstky mu uvěřili. Vy jste to viděli, ale ani potom jste toho nelitovali a neuvěřili mu*“.¹⁶⁸ Zde jsou velekněží a starší lidu přirovnáni k synovi, který sice otci slíbil, že půjde pracovat, ale svůj slib nesplnil. Ježíš se tak odvolal na Jana, který vyzýval k pokání a hlásal příchod Božího království, ale nikdo z velekněží ani starších jej neposlechl, za to celníci a nevěstky Jana uposlechl a činili pokání ze svých hříchů. Slovo „spravedlnost“ je zde spojeno s kontextem Janova poslání. Jít po cestě spravedlnosti znamená plnit Boží vůli,

¹⁶⁴ Mt 13, 47-50

¹⁶⁵ Lv 11,12 a Dt 14,10.

¹⁶⁶ Luz, Ulrich, Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/2, Das Evangelium nach Matthaus, str. 361

¹⁶⁷ Mt 21,28-32

¹⁶⁸ Mt 21,32

kteřou Jan plnil ohlašování blížíciho se Božího království. Fausti ve svém komentáři text parafrázuje a říká: „přišel k vám Jan, aby vám ukázal správnou cestu“¹⁶⁹.

Posledním podobenstvím, ve kterém se nachází slovo „spravedlivý“ je podobenství „O posledním soudu“. Podobenství „O posledním soudu“ tvoří závěr páté Ježíšovi řeči „O konci času“¹⁷⁰ a popisuje scénu z posledního soudu, kde budou shromážděny všechny národy, a Syn člověka ve své slávě (jako král) je bude soudit. Oddělí jedny od druhých, jedny po pravici a druhé po levici. „*Tehdy řekne král těm po pravici: ‚Pojďte, požehnaní mého Otce, ujměte se království, které je vám připraveno od založení světa. Neboť jsem hladověl, a dali jste mi jíst, žíznil jsem, a dali jste mi pít, byl jsem na cestách, a ujali jste se mne ... Tu mu ti spravedliví (οἱ δίκαιοι) odpovědí: ‚Pane, kdy jsme tě viděli hladového, a nasýtli jsme tě, nebo žíznivého, a dali jsme ti napít? Kdy jsme tě viděli jako pocestného, a ujali jsme se tě ... Král odpoví a řekne jim: ‚Amen, pravím vám, cokoli jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratrů, mně jste učinili‘.*

Těm na levici však řekne: „*Jděte ode mne, prokletí, do věčného ohně, připraveného d’áblu a jeho andělům! Hladověl jsem, a nedali jste mi jíst, žíznil jsem, a nedali jste mi pít, byl jsem na cestách, a neujali jste se mne ... Tehdy odpověděli i oni: ‚Pane, kdy jsme tě viděli hladového, žíznivého, pocestného‘ ... On jim odpoví: ‚Amen pravím vám, cokoli jste neučinili jednomu z těchto nepatrných, ani mně jste neučinili‘. A půjdou do věčných muk, ale spravedliví (οἱ δίκαιοι) do věčného života“.¹⁷¹ O posledním soudu, při kterém bude odděleno dobré od špatného již mluvil Jan Křtitel, když varoval farizeje a saduceje. Tehdy hovořil o příchodu Ježíše: „*Lopata je v jeho ruce; a pročistí mlat, svou pšenici shromáždí do sýpky, ale plevy spálí neuhasitelným ohněm“.*¹⁷² Ježíš pak během svého života soud ohlašoval, např. ve výroku o stromu a ovoci¹⁷³, o pravém učedníku¹⁷⁴, o závažnosti slov¹⁷⁵ nebo v podobenstvích O pleveli mezi pšenicí a O rybářské síti.¹⁷⁶ Snad nejjasněji to Ježíš uvádí v oddílu O následování, kde říká: „*Syn člověka přijde v slávě svého Otce se svými svatými anděly, a tehdy odplatí každému podle jeho jednání“.*¹⁷⁷ K spravedlivým, kteří budou stát na pravici, budou patřit všichni, o kterých Ježíš hovoří v Blahoslavenstvích¹⁷⁸,*

¹⁶⁹ Fausti, Silvano, Nad evangeliem podle Matouše, Paulínky, 2009, Praha, str. 462

¹⁷⁰ Mt 24 a 25 kap.

¹⁷¹ Mt 25,34-46

¹⁷² Mt 3,12

¹⁷³ Mt 7,19

¹⁷⁴ Mt 7,21-23

¹⁷⁵ Mt 12,36-37

¹⁷⁶ viz str. 37 a 38

¹⁷⁷ Mt 16,27

¹⁷⁸ viz str. 18-19

ti, kteří jsou solí a světlem světa¹⁷⁹, ti, jejichž spravedlnost je větší než spravedlnost zákoníků a farizeů¹⁸⁰. A také ti, kteří se k Ježíši přiznají před lidmi¹⁸¹ a všichni, o kterých Ježíš hovoří v oddílu O důstojnosti učedníků.¹⁸² Ti, kteří se ocitnou po levici nekonali skutky, kterými se šíří nebo buduje Boží království. Byly to skutky bez milosrdenství a lásky. Luz ve svém komentáři říká: „*Nemá smysl shrnout řeč O posledním soudu jen jako samu pro sebe, protože to není jen řeč Ježíše na určité téma, ale shrnuje to, na co jsou zaměřeny všechny předchozí řeči, lze jen shrnout smysl celého soudu... Ctít Ježíše neznamená nic jiného, než plnit to co přikázal a především brát vážně přikázání lásky ... jeho soud je univerzální a platí pro všechny lidi ... nezáleží na tom, zda se ve svém vlastním sebehodnocení ztotožňují s těmi napravo nebo s těmi nalevo, protože rozsudek spočívá právě ve skutečnosti, že Syn člověka přiřazuje místa a ne lidi*“.¹⁸³

4.9 Spravedliví v oddílu Běda zákoníkům a farizeům (Mt 23,28.29.35)

V oddílu Běda zákoníkům a farizeům¹⁸⁴ se výraz „spravedlivý, spravedlivá“ objevuje třikrát. Poprvé ve verši 28: „*Tak i vy se navenek zdáte lidem spravedliví (δίκαιοι), ale uvnitř jste samé pokrytectví a nepravost*“.¹⁸⁵ Ježíš často viní zákoníky a farizeje z pokrytectví a označuje je za pokrytce.¹⁸⁶ Důvodem byla jejich falešná zbožnost, kterou ukazovali před lidmi. V Matoušově evangeliu na mnoha případech Ježíš odhaluje, v čem tkví jejich pokrytectví, a proč jejich spravedlnost není ta, kterou Ježíš oznamuje v přicházejícím Božím království. Jejich falešnou zbožnost Ježíš nejvíce odkrývá v polemické řeči proti zákoníkům a farizeům ve dvacáté třetí kapitole. Hned v úvodu kapitoly Ježíš učedníky varuje: „*Proto číňte a zachovávejte všechno, co vám řeknou; ale podle jejich skutků nejednejte: neboť oni mluví a nečiní*“.¹⁸⁷ Po tomto varování pak následuje tzv. „sedmero běda“ v němž Ježíš odhaluje pravou realitu farizejské zbožnosti. V pátém „běda“ Ježíš konkrétně vyslovuje podstatu jejich nesprávného jednání:

¹⁷⁹ viz str. 20-21

¹⁸⁰ viz str. 22

¹⁸¹ Mt 10,32

¹⁸² viz str. 34

¹⁸³ Luz, Ulrich, Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/3, Das Evangelium nach Matthäus, str. 541-544

¹⁸⁴ Mt 23,13-36

¹⁸⁵ Mt 23,28

¹⁸⁶ viz str. 28

¹⁸⁷ Mt 23,3

„... *nedbáte na to, co je v Zákoně důležitější: právo, milosrdenství a věrnost.*“¹⁸⁸
Následují verše 29-31: „*Běda vám zákoníci a farizeové, pokrytci! Stavíte náhrobky prorokům, zdobíte pomníky spravedlivých (τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων) a říkáte: „Kdybychom my byli na místě otců, neměli bychom podíl na smrti proroků. Tak svědčíte sami proti sobě, že jste synové těch, kdo zabíjeli proroky“.*“¹⁸⁹ Proroci a spravedliví, které Ježíš zmiňuje, jsou beze sporu ti, o kterých pojednává celá 11. kapitola Listu židům. Ale Ježíš poukazuje na to, že zákoníci a farizeové, ač „staví náhrobky prorokům a zdobí pomníky spravedlivých,“ nežijí podle příkladu spravedlivých a nechápou proroctví proroků. Staví náhrobky a zdobí hroby, jen aby získali uznání lidí a předváděli tak na odiv svou zbožnost.

Poslední výskyt slova „spravedlivý“ v kap. 23 se nachází ve verši 35. K pochopení smyslu musíme přihlédnout ještě k předchozímu verši 34. „*Hle proto posílám proroky a učitele moudrosti i zákoníky; a vy je budete zabíjet a křížovat, budete je bičovat ve svých synagogách a pronásledovat z místa na místo, aby na vás padla všechna spravedlivá (παῦν αἷμα δίκαιον) krev prolitá na zemi, od krve spravedlivého Ábela (ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἄβελ τοῦ δικαίου) až po krev Zachariáše, syna Barachiášova, kterého jste zabil mezi chrámem a oltářem*“.¹⁹⁰

Obsah tohoto dvouverší je v kontextu pokračováním veršů 29-31. Spravedlivou krví, prolitou na zemi Ježíš připomíná zabitě proroky a spravedlivé z minulých dob. Jako příklad uvedl prvního zabitého člověka Ábela, který byl zabit svým bratrem Kainem ze závnosti¹⁹¹ a posledního zavražděného starozákonního proroka Zachariáše, syna Barachiášova. Zde musíme uvést informaci o proroku Zachariášovi na pravou míru, zřejmě chybou evangelisty Matouše došlo k záměně postav. Místo proroka Zachariáše jde o Zekarjáše, syna Jojadova o jehož mučednické smrti je v knize zmínka.¹⁹²

Mrázek k tomu ve svém komentáři dodává. „*Ježíšovi současníci nejsou hnáni k odpovědnosti za vraždy dávno minulé, které se odehrály dávno před jejich narozením ... Farizeové, kteří milují tradici, jsou zde jen varování před neblahou tradicí, o níž také Starý zákon svědčí (a v tomto smyslu je starozákonní), totiž kamenování a utrpení spravedlivých. Bůh s nimi stále mluví a nadále jim posílá proroky, moudré muže i*

¹⁸⁸ Mt 23,23c

¹⁸⁹ Mt 23,29-31

¹⁹⁰ Mt 23,34-35

¹⁹¹ Gn 4,8

¹⁹² 2Pa 24,20-22

*zákoníky; pokud je nepřijmou a budou i nadále kamenovat, pokračují ve starozákonní tradici – jenže špatné a nesou spoluodpovědnost za mučedníky v této tradici zabité.*¹⁹³

4.10 Ježíš před Pilátem (Mt 27,19)

Poslední výraz v Matoušově evangeliu o „spravedlivém“ je v oddílu Ježíš před Pilátem.¹⁹⁴ „*Když seděl na soudné stoličce, poslala k němu jeho žena se vzkazem: ,Nezačínej si nic s tím spravedlivým (μηδὲν σοὶ καὶ τῷ δίκαιῳ ἐκείνῳ)! Dnes mě kvůli němu pronásledovali zlé sny*“.¹⁹⁵

Pilátova žena nazvala Ježíše „spravedlivým“, což bylo neobvyklé. Svědčí to o tom, že zvěst o Božím království, která provázela Ježíše, nezasahovala jen „ztracené izraelské ovce“¹⁹⁶, ale i příslušníky z pohanských národů. Dosvědčuje to např. příběh setníkovy sluhy¹⁹⁷, kde se sám Ježíš podivuje nad vírou setníka v Ježíšovu moc: „*Amen, pravím vám, tak velikou víru jsem v Izraeli nenalezl u nikoho*“.¹⁹⁸ Obdobně vypovídá i příběh o víře kananejské ženy¹⁹⁹, která svou vírou přesvědčila Ježíše a on uzdravil její posedlou dceru. Pilátova žena zřejmě také nepovažovala Ježíše za obyčejného člověka, a navíc pod vlivem zlých snů, které v noci vytrpěla se rozhodla varovat svého muže.

I sám Pilát během Ježíšova výslechu došel k přesvědčení, že je spravedlivý a nevinný. Svědčí o tom jeho prohlášení: „*Já nejsem vinen krví tohoto člověka; je to vaše věc*“.²⁰⁰

Matouš tento příběh o Pilátově ženě zahrnul do svého evangelia, aby podtrhl skutečnost, že většina izraelského národa Ježíše odmítla, avšak někteří z pohanů jej přijali. Stejně tak Harrington dodává: „*Porozumění pohanské ženy stojí v kontrastu k duchovní nechápavosti velekněží a starších v Mt 27,20.*“²⁰¹ Podobným smyslu hovoří i sv. Jeroným: „*Všimni si tiež, že Boh často zjavuje pohanom sny a keď Pilát a jeho žena vyznávajú Pánovu spravodlivosť, je to svedectvo pohanského ľudu*“.²⁰²

¹⁹³ Mrázek, Jiří, *Evangelium podle Matouše, Český ekumenický komentář k Novému zákonu*, Centrum biblických studií, Praha, 2015, str. 391-392

¹⁹⁴ Mt 27, 11-26

¹⁹⁵ Mt 27,19

¹⁹⁶ Mt 10,7 a 15,24

¹⁹⁷ Mt 8,5-13

¹⁹⁸ Mt 8,10b

¹⁹⁹ Mt 15,21-28

²⁰⁰ Mt 27,24c

²⁰¹ Harrington, Daniel, J, *Sacra Pagina, Evangelium podle Matouše*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2003, str. 419

²⁰² Akvinský, Tomáš. *Catena aurea in quatuor Evangelia.*, <https://catenaurea.sk/index.php>, lekcía 4.

Zajímavé údaje uvádí apokryfní Nikodémovo evangelium, ve kterém se o Pilátově ženě uvádí, že se jmenovala Prokla²⁰³, že byla zbožná a spíše se klonila k Židům.²⁰⁴

4.11 Vyšší spravedlnost v příbězích podobenství Matoušova evangelia

Na závěr mého pojednání o spravedlnosti v Matoušově evangeliu jsem vybral dvě podobenství, ve kterých hraje „vyšší spravedlnost“ zásadní roli. Děje obou podobenství ukazují to, co je spravedlivé, avšak i to, co je nesprávné a špatné jednání. Dá se říci, že tato podobenství v hrubých rysech shrnují poselství Matoušova evangelia. Jedná se o podobenství O nemilosrdném služebníkovi a O dělnících na vinici.

Podobenství O nemilosrdném služebníkovi. (Mt 18,23-35)

Podobenství bezprostředně navazuje na předchozí text, kde se Petr táže Ježíše, kolikrát má odpustit svému bratrovi, který proti němu zhřeší. „*S královstvím nebeským je to tak, jako když se jeden král rozhodl vyžádat účty od svých služebníků.*“²⁰⁵ Tato úvodní věta podobenství naznačuje, že v podobenství se mluví o posledním soudu a konečné účtování s jednotlivci bude provádět Bůh, který má v podobenství roli krále. Služebník, kterého přivedli před krále, měl nesplatitelný dluh. Řecký originální text hovoří o desetitisíci talentech (μυρία τάλάντων). V poznámce Českého ekumenického překladu se uvádí, že jeden talent se rovná asi šesti tisícům denárů²⁰⁶. Ryšková doplňuje, že dvě stě denárů ročně bylo existenční minimum pro rodinu žijící v té době v Palestině.²⁰⁷ Byla to částka, kterou nemohl za svého života nikdy splatit. Tento zadlužený služebník představuje, jaké je reálné postavení jakéhokoliv člověka vůči Bohu. Král je obměkčen prosbami dlužníka a obrovský dluh mu odpouští. Později se však rozhněvá na omilostněného služebníka, když se k němu donese, že tento služebník neodpustil dluh svému spoluslužebníkovi, který mu dlužil pouze 100 denárů. „*Tu ho pán zavolal a řekl mu: „Služebníku zlý, celý tvůj dluh jsem ti odpustil, když jsi mne prosil; neměl ses také ty smilovat nad svým spoluslužebníkem, jako jsem se já smiloval nad tebou?*“²⁰⁸ A nechal ho vsadit do vězení, dokud dluh nesplatí. Ježíš dodává poslední větou: „*Tak bude jednat s vámi i můj nebeský*

²⁰³ Dus, A, Jan, Pokorný Petr., Neznámá evangelia, Novozákonní apokryfy I., Vyšehrad, Praha, 2001., str. 371

²⁰⁴ Tamtéž, str. 327, Novotného Biblický slovník uvádí její jméno podle tradice Klaudia Prokula.

²⁰⁵ Mt 18,23

²⁰⁶ Bible. *Písmo svaté Starého a Nového zákona.* Český ekumenický překlad. Česká biblická společnost. Praha. 2016, str. 1136

²⁰⁷ Ryšková, Mireia, Doba Ježíše Nazaretského. Karolinum, 2019, str. 179

²⁰⁸ Mt 18,32-33

otec, jestliže ze srdce neodpustíte každý svému bratru“.²⁰⁹ Pointa příběhu naráží na prosbu s modlitby Otce náš: „A odpusť nám naše viny, jako i my jsme odpustili těm, kteří se provinili proti nám.“²¹⁰ Zde v řeckém textu uvedená slova τὰ ὀφειλήματα a τοῖς ὀφειλέταις lze přeložit též jako „dluhy“ a „dlužníci“, což je pro děj tohoto podobenství výstižnější. V jednání krále se názorně kontrastuje přísné dodržení Zákona a vyšší spravedlnost, která je požadována v Božím království.

Král svým jednáním říká: „Dopadne na tebe zákon v celé své tvrdosti, pokud nebudeš milosrdný a odpouštějící.“ Podobenství zde ukazuje obě strany Boží tváře, jednu laskavou, milující, milosrdnou a odpouštějící a druhou přísnou a nekompromisní, ale vždy spravedlivou. Laskavá Boží tvář je nakloněná k tomu, kdo přijme pravidla Božího království, které prezentuje Ježíš. „*Buďte dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec*“²¹¹ říká Ježíš a dodává: „*Jak byste chtěli, aby lidé jednali s vámi, tak i vy ve všem jednejte s nimi; v tom je celý Zákon i Proroci*“.²¹² Kdo nechce přijmout pravidla Božího království, čeká jej Zákon ve své nesmlouvavé přísnosti: „*Oko za oko, zub za zub, ruku za ruku, nohu za nohu, spáleninu za spáleninu, modřinu za modřinu, jizvu za jizvu*.“²¹³ Luz k podobenství dodává: „*S Božím odpuštěním může člověk hazardovat, pokud ve svém jednání nebude projevovat lásku, takže dřívější viny člověka doženou*“.²¹⁴

Podobenství O dělnících na vinici (Mt 20,1-16)

Podobenství začíná podobnou větou jako podobenství O nemilosrdném služebníkovi: „*Neboť s královstvím nebeským je to tak ...*“²¹⁵ Je to upozornění, abychom si uvědomili, že se bude jednat o věci týkající se Božího království, kde není vše podle lidských představ. Právě děj podobenství O dělnících na vinici lidské představy značně narušuje. Podobenství opět navazuje na text, který jej předchází a ve kterém se Petr opět ptá Ježíše: „*Hle, my jsme opustili všechno a šli jsme za tebou! Co tedy budeme mít?*“²¹⁶

Ježíš jim zaslubuje podíl na věčném životě a vypráví podobenství o hospodáři, který najímal dělníky na svou vinici. Přišel brzy z rána na tržiště a najmul dělníky za denár na den, který s nimi smluvil. Denár na den byla tehdy obvyklá odměna za celodenní práci,

²⁰⁹ Mt 18,35

²¹⁰ Mt 6,12

²¹¹ Mt 6,48

²¹² Mt 7,12

²¹³ Ex 21,24

²¹⁴ Luz, Ulrich, Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament I/3, Das Evangelium nach Matthaus, str. 77

²¹⁵ Mt 20,1

²¹⁶ Mt 19,27

na tom se shodují ve svých komentářích Harrington²¹⁷ i Mrázek.²¹⁸ Podruhé přišel na tržnici v devět hodin a najmul další, kterým slíbil, že jim dá, co bude spravedlivé. (ὁ ἐὰν ᾤ δίκαιον) Pak v poledne a o třetí hodině odpolední najmul opět další dělníky a poslední dělníky najmul o páté hodině večer. Po skončení práce začal vyplácet mzdu ale tak, že ti, co najmul jako poslední dostali mzdu jako první a ti co pracovali od rána jako poslední. Všichni dělníci dostali po denáru. Ti, co byli najati jako první začali reptat, neboť se domnívali, že dostanou větší odměnu, neboť: „*jme nesli tíhu dne a vedro!*“²¹⁹ Hospodář jim však odpověděl: „*Příteli, nekřivdím ti (ὀκ ἀδικῶ σε)! Nesmluvil jsi se mnou denár za den? Vezmi si, co ti patří a jdi! Já chci tomu poslednímu dát jako tobě; nemohu si se svým majetkem udělat, co chci? Nebo snad tvé oko závidí, že jsem dobrý? Tak budou poslední první a první poslední*“.²²⁰ Pro Petra a pro učedníky, kterým bylo podobenství určeno to znamená, že zajisté budou odměněni, jak jim Ježíš slíbil, ale jsou zároveň upozorněni, aby se nepohoršovali nad tím, že i ostatní, kteří v budoucnu také přispějí svou prací k šíření Božího království budou odměněni stejně. Pro ostatní je to výzva a pozvání k práci na Boží vinici, na kterou je pozván každý, v každou dobu. Záleží jen na rozhodnutí a odhodlání. Je to obraz Boží spravedlnosti a Boží dobroty. A zároveň i upozornění pro všechny, že Boží odměna se nedá zasloužit. Imbach v komentáři říká: „*Jinak řečeno, Boží ‚odměna‘ je v každém případě dar; je tak velká, že práci se k ní nikdo dobrat nemůže.*“²²¹

5 Závěr

Důvodem, který mne vedl k sepsání bakalářské práce na toto téma, byly úvahy o smyslu spravedlnosti a její podstatě. Na spravedlnost je možno nahlížet z různých pohledů a ta se pak může jevit v různých podobách. Avšak spravedlnost, o které jsem uvažoval, je ta, která zůstává za všech okolností spravedlivá v tom nejryzejším smyslu. Právě v Matoušově evangeliu hraje spravedlnost důležitou roli. Autor Matoušova evangelia nám

²¹⁷ Harrington, Daniel, J, Sacra Pagina, Evangelium podle Matouše, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2003, str. 311

²¹⁸ Mrázek, Jirí, Evangelium podle Matouše, Český ekumenický komentář k Novému zákonu, Centrum biblických studií, Praha, 2015, str. 335

²¹⁹ Mt 20,12b

²²⁰ Mt 20,13-16

²²¹ Imbach, Josef. A učil je v podobenstvích, Ježíšovy obrazné příběhy o životě z víry, Vyšehrad, Praha, 2016. str. 42

ji představuje v té nejdokonalejší formě tak, jak nám ji přinesl Ježíš, o němž Petr u Cesareje vyznal: „*Ty jsi Mesiáš, Syn Boha živého*“.²²²

Spravedlnost je vztahová záležitost, má smysl pouze tehdy, když se vztahuje k někomu druhému. Proto je jedním ze základních sjednocujících prvků každého lidského společenství. V úvodu práce, kde popisuji spravedlnost v obecném smyslu jsem se pokusil nastínit, jak je chápána z lidského pohledu. Žádná lidská společnost se nemůže dobře rozvíjet bez spravedlnosti, neboť spravedlnost dává člověku pocit plnohodnotného postavení ve společnosti a týká se jeho osoby a vnitřní hodnoty. Platón chápe spravedlnost jako rovnováhu, Aristoteles jí nazývá dokonalou ctností. Touha po spravedlnosti je vrozená vlastnost všech lidí, snad jako odlesk obrazu, k jehož podobě jsme stvořeni.²²³ Projevuje se v tzv. přirozeném právu, které je obsaženo v různé míře v lidských právních normách. Cicero správně tuší, že za přirozeným zákonem stojí jeden neměnný učitel a panovník všech – bůh.

Starozákonní chápání spravedlnosti již není legální jako v okolních pohanských národech, není to souhrn lidských předpisů, který je sestaven na základě zkušenosti. Ve Starém zákoně se spravedlnost vztahuje pouze k Bohu. Je chápána jako Boží spravedlnost a není možné ji od Boha oddělit. Bůh je v Izraeli pokládán za nejvyššího soudce. Kdo je v Izraeli považován za spravedlivého, ten žije v souladu s nároky Boží spravedlnosti, kterou izraelskému národu zjevil vyhlášením Zákona na hoře Sinaji. S Boží spravedlností se ve Starém zákoně spojuje též milosrdenství. To se spolu se spravedlností mnohdy navzájem překrývá nebo doplňuje.

Matoušovo evangelium psané pro židokřesťany navazuje na starozákonní spravedlnost proto, aby křesťané z Židů pochopili nepřetržitou kontinuitu (Boží plán spásy) mezi Starým zákonem a Božím královstvím, které přišel Ježíš všem oznámit a pozvat do něj všechny, kteří pozvání přijmou.

Právě na spravedlnosti, která patří mezi hlavní témata Matoušova evangelia je ukázáno, jak se starozákonní spravedlnost završuje v Ježíši a v jeho novém pohledu na Zákon. Ježíš nepřišel Zákon zrušit, ale naplnit. Spravedlnost je v Matoušově evangeliu těsně spojena s milosrdenstvím. Milosrdenství bývá spolu se spravedlností jasně vyjádřeno, anebo je naznačeno v kontextu příběhu. Již v první kapitole jde spravedlnost ruku v ruce s milosrdenstvím v příběhu spravedlivého Josefa. Josef se zachová spravedlivě tím, že vůči Marii projeví milosrdenství a uposlechne Boží hlas. Milosrdenství se v Matoušově

²²² Mt 16,16

²²³ Gen 1,26

evangeliu stává atributem spravedlnosti. V Kázání na hoře představuje Ježíš etická pravidla, která platí v Božím království. Neargumentuje novými přikázáními, ale připomíná přikázání ze Zákona, která nově interpretuje. Odhaluje tím, jak původní smysl Zákona vlivem dlouhé tradice zabředl do legalistického pojetí, které bylo prezentováno zejména zákoníky a farizeji. Ježíš vrátil zpět do výkladu Zákona to, na co zákoníci a farizeové již zapomněli – milosrdenství, odpuštění a lásku. Ježíš odmítá zákonické pojetí spravedlnosti na základě vlastních zásluh. Ve svých podobenstvích ukazuje naše skutečné postavení před Bohem jako omilostněných dlužníků, kteří stojí před Ním s prázdnými rukama. Jediná hodnota, která může náš dluh vůči Bohu vyrovnat, je prokazování lásky a milosrdenství vůči lidem tak, jak je prokazuje Bůh vůči nám.

Souhrnně charakterizovat spravedlnost v Matoušově evangeliu není jednoduché. Spravedlnost v Matoušově podání v sobě zahrnuje ne jenom jednu z lidských vlastností, ale postihuje člověka téměř ve všech aspektech jeho lidského chování. Matoušova „větší spravedlnost“ se jeví jako „vyšší *princip*“²²⁴, který směřuje člověka k dobrému životu.

Vyšší spravedlnost vybízí člověka k vnitřní proměně a k aktivitě, která má za cíl šířit dobro kolem sebe, požaduje od člověka aktivní účast při uskutečňování Božího království. Spravedlnost v Matoušově evangeliu představuje Boží vůli, kterou Ježíš shrnul do dvou největších přikázání: „*Miluj Hospodina, Boha svého, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí. To je největší a první přikázání. Druhé je mu podobné: ‚Miluj svého bližního jako sám sebe.‘ Na těch dvou přikázáních spočívá celý Zákon i Proroci*“.²²⁵

Ježíš v obou přikázáních použil slovo miluj, a proto spravedlnost v Matoušově evangeliu můžeme charakterizovat jako „aktivní lásku“.

²²⁴ Vouga, Francois, Teologie Nového Zákona, nakl. Mlýn, Jihlava, 2009, str.: 34

²²⁵ Mt 23,37-40

6 Seznam použitých zdrojů

Bible a konkordance

Bible. *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Český ekumenický překlad. Česká biblická společnost. Praha. 2016. ISBN 978-80-7545-030-2.

Bible. *Český studijní překlad*. Nakladatelství KMS. Praha. 2009. ISBN:978-80-86449-61-6.

Bible kralická. *Písmo svaté Starého i Nového zákona*. Česká biblická společnost. 2015. ISBN: 978-80-87287-77-4.

Nový zákon. *Text užívaný v českých liturgických knihách*. překl. Bogner, Václav. 4. vydání. Karmelitánské nakladatelství. Kostelní Vydří. 2012. ISBN: 978-80-7195-583-2.

Novum Testamentum Graece. Nestle-Aland, 28. revidierte Auflage. Deutsche Bibelgesellschaft. Stuttgart. 2015. ISBN: 978-3-438-05160-8.

Biblická konkordance. II. rev. vydání, Křesťanský spolek mladíků v Čechách. Praha. 1933. ISBN: neuvedeno.

Handkonkordanz zum Griechischen Neuen Testament., *Schmoller, Alfred*. 9. vydání. Deutsche Bibelgesellschaft. Stuttgart. 2017. ISBN: 978-3-438-06040-2.

Ostatní literatura

Akvinský, Tomáš. *Catena aurea in quatuor Evangelia.*, <https://catenaurea.sk>

Aristoteles. *Etika Nikomachova*. Bratislava. Kalligram. 2011. ISBN: 978-80-8101-417-8.

Aurelius, Augustinus, *O Boží obci*, Praha, Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 2007. ISBN: 978-80-246-1284-3.

Bonhoeffer, Dietrich. *Následování*. Kalich. Praha. 2013. ISBN: 978-80-7017-194-3.

Dufour -Léon Xavier SJ. *Slovník biblickej teológie*. 3. vyd. Dobrá kniha. Trnava. 2015. ISBN: 978-80-7141-900-6.

Eusebius Pamphili. *Ecclesiastica historia*. překl. J.J. Novák. Praha. ÚCN 1998.
ISBN: neuvedeno

Fausti, Silvano. *Nad evangeliem podle Matouše*. Paulínky. Praha. 2009. Praha.
ISBN: 978-80-86949-77-2.

Frývaldský, Pavel. *Hledání Boží tváře, Ježíš Nazaretský v pohledu Josepha Ratzinger-Benedikta XVI*. Barrister a Principal. Brno a Plzeň. 2020.
ISBN: 978-80-261-0942-6.

Harrington, Daniel, J. *Sacra Pagina, Evangelium podle Matouše*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří. 2003. ISBN: 80-7192-423-7.

Hájek, Miloslav. *Evangelium podle Matouše, část I. výklad kapitol 1-9*. Kalich. Praha. 1995. ISBN:80-7017-924-4.

Hrdina, Ignác, Szabo, Miloš. *Teorie kanonického práva*. Praha. Nakladatelství Karolinum. 2018. ISBN: 978-80-246-3919-2

Imbach, Josef. *A učil je v podobenstvích, Ježíšovy obrazné příběhy o životě z víry*. Vyšehrad. Praha. 2016. ISBN: 978-80-7429-695-6

Kašný, Jiří. *Právo v hebrejské Bibli*. Vyšehrad. 2017. ISBN: 978-80-7429-910-0.

Kolektiv, autorů. *Dějiny Mezopotámie*. Praha. Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy. 1998. ISBN 80-7184-416-0.

KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru: z nejstarších záznamů o projevech lidské kultury*. 2. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1961.
ISBN 978-80-7141-792-7.

Luz, Ulrich, *Evangelisch-katholischer Kommentar zum Neuen Testament, Das Evangelium nach Matthaus, I/1* ISBN: 3-7887-1331-3. *I/2* ISBN: 3-7887-1334-8. *I/3* ISBN: 978-3-8436-0113-9.

Mádr, Oto. *Předběžná informace o spravedlnosti*. Teologické texty, 6/92.
ISSN 0862 – 6944.

Mrázek, Jiří. *Evangelium podle Matouše, Český ekumenický komentář k Novému zákonu*, 1. vyd. Centrum biblických studií AVČR a UK v Praze, 2015.
ISBN: 978-80-87287-44-6.

- Mrázek, Jiří. *Kázání na hoře*. Mlýn. Jihlava. 2017. ISBN: 978-80-86498-61-4.
- Mrázek, Jiří. *Podobenství v kontextu Matoušova evangelia*. Mlýn. Jihlava. 2010. ISBN: 978-80-86498-38-6.
- Mrázek, Jiří. *Teologie opomíjených*. Mlýn. Jihlava. 2013. ISBN: 978-80-86498-52-2.
- Novotný, Adolf. *Biblický slovník*. Kalich-Česká biblická společnost. Praha. 1992. str. 629. ISBN: 80-900881-1-2
- Oliva, Pavel. *Zrození evropské civilizace*. vydání druhé a doplněné, Praha. Arista, 2003. ISBN: 80-86328-18-X.
- Platón. *Ústava*. Praha. Nakladatelství Svoboda. 1993. ISBN: 80-205-0347-1.
- Pokorný, Petr, Heckel, Ulrich. *Úvod do Nového zákona*. Vyšehrad. 2013. ISBN: 978-80-7429-186-9.
- Pospíšil, Ctirad, Václav. *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*. 4. vydání. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří. 2010. ISBN: 978-80-7195-394-4.
- Ryšková, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. 2. vydání. Karolinum. Praha. 2019. ISBN: 978-80-246-3542-3.
- Řehoř z Nyssy. *Otče náš*. OIKOYMENH. Praha. 2019. ISBN: 978-80-7298-355-1.
- Sousedík, Stanislav. *Svoboda a lidská práva*. Praha. Vyšehrad. 2010. ISBN: 978-80-7429-036-7.
- Tertullian. *O modlitbě*. Krystal OP. Praha. 2020. ISBN: 978-80-7575-076-1.
- Vouga, Francois. *Teologie Nového Zákona*. nakl. Mlýn. Jihlava. 2009. ISBN: 978-80-86498-27-0.
- Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. sv. 5, Diderot. Praha. 1999. ISBN 80-902555-7-4.
- Weber, Helmut. *Všeobecná morální teologie*. Zvon a Vyšehrad. Praha. 1998. ISBN: 80-7021-292-6.

7. Abstrakt

Kuberna, J. Spravedlnost v Matoušově evangeliu. České Budějovice 2021. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce: ThLic. Julius Pavelčík Th.D.

Klíčová slova: Matoušovo evangelium, spravedlnost, spravedlivý, ospravedlnit, Kázání na hoře, podobenství

Tato bakalářská práce se zabývá analýzou všech míst Matoušova evangelia, která se věnují konceptu spravedlnosti a formuluje jejich charakteristiku, specifickou pro tento novozákonní spis. Dále v širším kontextu přesahujícím do Starého zákona ukazuje vývoj a proměny v chápání pojmu spravedlnost.

Úvodní část bakalářské práce se věnuje pojmu spravedlnost v obecném pojetí. Dále je představeno pojetí spravedlnosti ve Starém zákoně. Následuje charakteristika Matoušova evangelia jako celku a pak hlavní část bakalářské práce která se zabývá jednotlivými místy Matoušova evangelia, která se věnují konceptu spravedlnosti. Jednotlivá místa jsou řazena chronologicky tak, jak následují za sebou v textu evangelia. Závěr práce obsahuje souhrnnou charakteristiku pojmu „spravedlnost“ v tomto novozákonním spisu.

8. Abstract

Kuberna, J. Justice in Matthew's Gospel. České Budějovice 2021. Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Theological Sciences. Leader: ThLic. Julius Pavelčík Th.D.

Keywords: Matthew's Gospel, justice, righteous, justify, Sermon on the Mount, parable

This bachelor's thesis analyses all places of the Gospel of Matthew, which deal with the concept of justice and formulates their characteristics, specific to this New Testament work. Furthermore, in a broader context extending to the Old Testament, it shows the developments and changes in the understanding of the concept of justice.

The introductory part of the bachelor thesis deals with the concept of justice in general. Then, the concept of justice in the Old Testament is introduced. The following is a description of Matthew's Gospel as a whole. The main part of the bachelor's thesis, which is the contents of Chapter 4, deals with individual places of Matthew's Gospel, which are devoted to the concept of justice. The individual places are arranged chronologically as they follow each other in the text of the Gospel. The conclusion of the thesis contains a summary description of the term "justice" in this New Testament file.

